

Jihočeská univerzita v Českých Budějovicích

Pedagogická fakulta

Katedra společenských věd

Kristýna Španělová

**EXKURZE DO PARLAMENTU ČR
V RÁMCI HODIN
OBČANSKÉ VÝCHOVY**

Diplomová práce

České Budějovice 2013

Vedoucí diplomové práce: PhDr. et PaedDr. Marek Šmíd, Ph.D.

Prohlášení

Prohlašuji, že svoji diplomovou práci jsem vypracovala samostatně pouze s použitím pramenů a literatury uvedených v seznamu citované literatury. Prohlašuji, že v souladu s § 47b zákona č. 111/1998 Sb. v platném znění souhlasím se zveřejněním své diplomové práce, a to v nezkrácené podobě – v úpravě vzniklé vypuštěním vyznačených částí archivovaných pedagogickou fakultou elektronickou cestou ve veřejně přístupné části databáze STAG provozované Jihočeskou univerzitou v Českých Budějovicích na jejích internetových stránkách, a to se zachováním mého autorského práva k odevzdanému textu této kvalifikační práce. Souhlasím dále s tím, aby toutéž elektronickou cestou byly v souladu s uvedeným ustanovením zákona č. 111/1998 Sb. zveřejněny posudky školitele a oponentů práce i záznam o průběhu a výsledku obhajoby kvalifikační práce. Rovněž souhlasím s porovnáním textu mé kvalifikační práce s databází kvalifikačních prací Theses.cz provozovanou Národním registrem vysokoškolských kvalifikačních prací a systémem na odhalování plagiátů.

České Budějovice, 15. dubna 2013

Kristýna Španělová

Poděkování

Děkuji panu PhDr. et PaedDr. Marku Šmídovi, Ph.D. za odborné vedení a cenné rady při zpracování mé diplomové práce. Dále bych chtěla poděkovat pedagogům ze základních škol J. Š. Baara a Dukelská v Českých Budějovicích, kteří mně umožnili uskutečnit exkurzi do Poslanecké sněmovny a Senátu České republiky pro žáky škol, bez kterých by tato práce nemohla vzniknout.

Anotace

Diplomová práce se zabývá exkurzí do Parlamentu České republiky v rámci hodin občanské výchovy na druhém stupni základní školy. Zdůrazňuje význam exkurzí, jejich samotné organizování a popisuje případná úskalí, se kterými se může organizátor setkat. První část je zaměřena na politický systém České republiky s důrazem na obecnou dělbu moci ve státě. Jejím cílem je zmapování vývoje zákonodárné moci v českých zemích ve 20. století. Druhá část práce se zabývá vyučovací metodou exkurze jako progresivní vyučovací formou, jež stála doposud mimo zájem pedagogiky a didaktiky. Ve třetí části je kladen důraz na přípravu, provedení a následné zhodnocení exkurzí do Parlamentu České republiky v podobě případové studie. Podává tedy návod na jejich organizaci a uvádí základní údaje o provozu poslanecké sněmovny a senátu. Dále analyzuje, do jaké míry exkurze doplňuje teoretické poznatky žáků získané v hodinách občanské výchovy. Účelem je vyrovnání se se zkušeností z přímého styku s pozorovanou realitou z pohledu žáků druhého stupně základní školy. Diplomovou práci je možné využít jako metodickou pomůcku pro pedagogy občanské výchovy k organizování exkurzí do Parlamentu České republiky.

Klíčová slova

zákonodárná moc, poslanecká sněmovna, senát, vyučovací metoda, exkurze

Abstract

My Master's thesis will be dealing with a field trip into the Parliament of the Czech Republic as a part of civics lessons in the 6th to the 9th grade of a primary school. It emphasises the meaning of field trips, their organization and it describes possible difficulties which the organizer can get into. The first part focuses on a political system in the Czech Republic with emphasis on general power division in the land. Its aim is to monitor the evolution of legislative power in Czech lands in the 20th century. The second part deals with a teaching method of a field trip as a progressive teaching method which has been out of interest of pedagogy and didactics. In the third part the emphasis is put on the preparation, accomplishment and consequent evaluation of the field trips into the Parliament of the Czech Republic in a form of a case study. It gives instructions for their organisation and mentions basic data about the running of the Chamber of Deputies and the Senate. It also analyses how much the field trip can supplement theoretical knowledge of the pupils gained in the civics lessons. The aim is to deal with the experience from a direct contact with the observed reality from the point of view of the 6th to the 9th grade primary school pupils. Diploma thesis can be used as a methodical tool for pedagogues of civics lessons to organise field trips into the Parliament of the Czech Republic.

Key words

Legislative power, Chamber of Deputies, Senate, teaching method, field trip

Obsah

Úvod	8
1 Vývoj zákonodárné moci v českých zemích	12
1.1 Politický systém první Československé republiky.....	14
1.1.1 Prozatímní ústava z roku 1918.....	17
1.1.2 Ústavní listina Československé republiky z roku 1920.....	17
1.2 Česká a slovenská politika v období druhé republiky.....	19
1.3 Protektorát Čechy a Morava	20
1.4 Československo do roku 1948.....	22
1.5 Politický systém komunistického Československa.....	22
1.5.1 Ústava Československé republiky z roku 1948.....	23
1.5.2 Ústava Československé socialistické republiky z roku 1960	25
1.5.3 Zákon o Československé federaci z roku 1968.....	27
1.6 Politický systém po 17. listopadu 1989.....	28
1.7 Politický systém České republiky	30
1.7.1 Ústava České republiky z roku 1993.....	31
2 Organizační forma exkurze	38
2.1 Význam exkurzí	40
2.2 Klasifikace exkurzí.....	42
2.3 Obecné pokyny k exkurzím.....	43
2.4 Motivace před exkurzí.....	46
2.5 Pracovní listy k exkurzi	46
3 Návrh realizace exkurze do Parlamentu České republiky.....	48
3.1 Exkurze se ZŠ J. Š. Baara z Českých Budějovic	49
3.2 Exkurze se ZŠ Dukelská z Českých Budějovic	50
3.3 Porovnání realizovaných exkurzí.....	50
4 Vyhodnocení a porovnání anket	52
4.1 Vyhodnocení ankety před exkurzí u ZŠ J. Š. Baara.....	53

4.2	Vyhodnocení ankety před exkurzí u ZŠ Dukelská.....	57
4.3	Porovnání anket před exkurzí u ZŠ J. Š. Baara a ZŠ Dukelská.....	60
4.4	Vyhodnocení a porovnání ankety po exkurzi u ZŠ J. Š. Baara a ZŠ Dukelská	61
4.5	Porovnání anket před a po exkurzi u ZŠ J. Š. Baara	72
4.6	Porovnání anket před a po exkurzi u ZŠ Dukelská	73
4.7	Shrnutí výsledků anket	73
	Závěr	75
	Seznam použité literatury a zdrojů	78
	Seznam grafů	82
	Seznam použitých zkratk	83
	Seznam příloh	84
	Přílohy	85

Úvod

Diplomová práce na téma *Exkurze do Parlamentu ČR v rámci hodin občanské výchovy* se zaměřuje na politický systém České republiky, na obecnou dělbu moci ve státě. Dále mapuje vývoj zákonodárné moci v českých zemích ve 20. století. Další část diplomové práce se věnuje problematice exkurze jako inovativní metody. V této kapitole je kladen důraz na zásady a význam exkurze a klasifikaci exkurzí. Obsahem je také samotná příprava na exkurzi, její provedení a zhodnocení. V diplomové práci zároveň představím, jak probíhala samotná realizace exkurze na dvou základních školách. Budu analyzovat průběh exkurzí a následně porovnávat dané základní školy. Budu hodnotit, jak exkurze doplňuje teoretické poznatky žáků získané v hodinách občanské výchovy na základní škole. Součástí diplomové práce je anketa před samotnou exkurzí a po absolvování exkurze do Parlamentu ČR určená pro žáky. Na základě analýzy dat vyhodnotím a porovnávat poznatky a uvedu je v podobě přehledných tabulek a grafů.

Jedním z cílů diplomové práce je definování a vymezení pojmu exkurze. Cílem diplomové práce je vytvořit metodickou pomůcku pro pedagogy občanské výchovy na druhém stupni základní školy, která bude návodem či vzorem pro organizování exkurzí do Parlamentu ČR. Úkolem je provést pro žáky exkurzi do obou sněmoven Parlamentu ČR s následným doprovodným programem. Dále bude provedeno vyhodnocení anket, které žáci škol vyplní prostřednictvím tištěného formuláře před exkurzí i po exkurzi. Realizaci stanovených cílů odpovídá struktura a koncipování jednotlivých kapitol práce.

Hypotézy, na které by měla tato práce odpovědět či ověřit, jsou:

- Žáci budou očekávat od exkurze spíše zábavu a možnost trávit čas mimo budovu školy, než získání nových poznatků o Parlamentu ČR.
- Výzkum odpoví, zda má význam pořádat exkurze do Parlamentu ČR pro žáky na druhém stupni základní školy.
- Méně než 50 % respondentů má před samotnou realizací exkurze povědomí, co si představit pod pojmem Parlament ČR.

- Více než 50 % respondentů má po samotné realizaci exkurze povědomí, co si představit pod pojmem Parlament ČR.
- Častěji budou uváděny konkrétní jména poslanců a senátorů, kteří jsou více zmiňováni v médiích.
- Častěji budou uváděny „hlavní“ politické strany ČSSD a ODS než ostatní politické strany.

Didaktický potenciál exkurze jako vyučovací metody v hodinách občanské výchovy na základní škole by mohl být přínosem nejen pro žáky, ale i pro pedagogy, kteří prostory Parlamentu ČR nenavštívili. Vytvoření metodické pomůcky, jak naplánovat exkurzi do obou komor Parlamentu ČR by mohlo mít velký didaktický přínos pro pedagogy, kteří mají zájem exkurzi realizovat. Mohou tedy pomůcku využít jako ukázkou, jakou cestou by se měl organizátor takovéto či podobné exkurze vydat. Do jaké míry exkurze ovlivňuje výuku občanské výchovy, mohou pedagogové pozorovat v následujících hodinách, kdy se dané téma vyučuje.

Komplexně se politickými systémy v minulém století i v současnosti zabývají autoři knihy *Politický systém České republiky* Karel Vodička a Ladislav Cabada. Jednak mapují historický vývoj ve spojení s politickými systémy na území českých zemí, tak se zabývají i aktuálním politickým systémem v České republice. Stručně se autoři Petr Kolář a Petr Valenta zmiňují o dějinách českého parlamentarismu, ale také se věnují Parlamentu v České republice. Především Eva Broklová, autorka publikace *Československá demokracie*, analyzuje politický systém ČSR v letech 1918-1938. Autorka diplomové práce vychází i z historických zákonů a ústavních zákonů platných v současnosti. Politický systém České republiky je přehledně zmapován v knize *Demokracie a ústavnost* od autora článku Václava Pavlíčka, který uvádí nejvýraznější části Ústavy ČR. O obou komorách Parlamentu ČR se zmiňuje autor publikace *Politologie* Roman David. Ústavní zřízení České republiky zpracovává Vladimír Klokočka. Inspirací byly především kapitoly v knize *Parlament v čase změny* od autorů Vratislava Doubka a Martina Poláška.

Většina literatury v českém jazyce týkající se exkurzí je staršího data. Např. Lubomír Mojžíšek zmapoval téma exkurzí a vycházek. Dále pak Jiří Bumerl, který se zaměřuje na exkurze v novém pojetí výchovně vzdělávací práce. Jediná autorka Marie Opatřilová se zabývá exkurzemi v rámci hodin občanské nauky. Jinak je exkurze v literatuře spíše uvedena v souvislosti s exkurzí geografickou, geologickou, botanickou a zoologickou. Sledujeme-li publikovanou literaturu o exkurzích, zjistíme, že se jedná většinou o popis určité konkrétní exkurze a že se nezaměřují na pozorování širších souvislostí. Pokud chceme studovat novější literaturu týkající se exkurzí, musíme se zaměřit na zahraniční publikace, např. článek *Exkursion* v knize *Methodenkompetenz lehren und lernen. Beiträge zur Methodendidaktik in Arbeitslehre, Wirtschaftslehre, Wirtschaftsgeographie* od autorky Ingrid Hemmer nebo na publikaci *Politische Bildung in der Grundschule* od Ilony Kathariny Schneider.

Před zahájením psaní diplomové práce jsem provedla rešerši odborné literatury o dané problematice. Po sběru informací o politickém systému České republiky, tzv. heuristice, jsem dané téma nastudovala. Provedla jsem analýzu literatury zabývající se zákonodárnou mocí v českých zemích. Základem práce byl sběr teoretických informací týkající se exkurze samotné, zásad a významu, její klasifikace, motivaci před exkurzí a práce s pracovním listem. Za hlavní metodu diplomové práce jsem zvolila metodu případové studie, kdy jsem nachystala přípravu, samotné provedení a zhodnocení exkurze. Následně jsem provedla návrh realizace exkurze. Vytvořila jsem anketní otázky pro žáky před a po exkurzi. Zrealizovala jsem a popsala vlastní exkurzi, která proběhla na dvou základních školách. Na základě matematickostatistické metody jsem provedla vyhodnocení anket. Údaje jsem zanesla do grafů a tabulek. Získané a zpracované informace jsem porovnávala z různých hledisek.

Pro každý sociologický výzkum je potřeba co nejvhodnější zvolení techniky výzkumu. Anketa patří mezi techniky základní, kdy respondent odpovídá na otázky tištěného formuláře. Ujistíme respondenty o anonymitě jejich osoby ve výzkumu. Pro potřeby mé práce jsem zvolila techniku ankety. Musíme se zaměřit na volbu otázek, zejména na volbu otázek otevřených, které nám mohou

zkomplikovat pozdější zpracování informací. Pokud ovšem nechceme redukovat získané informace od respondentů, je vhodné zařadit i otázky otevřené. Hodnocení je obtížnější, avšak výhodou je větší výpovědní hodnota. Anketa obsahuje i otázky uzavřené s výběrem správné odpovědi. První verze formuláře ankety před exkurzí byla změněna po samotné realizaci exkurze u ZŠ J. Š. Baara. Došlo k úpravě v podobě vynechání jedné otázky, a to z důvodu 100 % správné odpovědi. Otázky v anketě byly konzultovány a již při těchto konzultacích upravovány, aby byla eliminována možná nesrozumitelnost otázek směřujících na žáky.

1 Vývoj zákonodárné moci v českých zemích

Řetězec revolucí, které se roku 1848 odehrávaly v Evropě, neobešel ani české země, kdy se v této souvislosti výrazně obměnila podoba reprezentativního orgánu. Česká politika vedená měšťanstvem zformulovala své požadavky občanských svobod, národních a politických práv. Reakcí na české petice bylo vydání kabinetního listu ze dne 8. dubna 1848, kdy vídeňská vláda vyšla vstříc české politické reprezentaci. Předchůdce moderního parlamentu na území českého státu představovaly zemské sněmy. List tedy předpokládal svolání zemského sněmu na demokratičtější základě, kdy se jeho řady měly rozšířit o volené zástupce lidu. Události roku 1848 zabránily tomu, aby se zemský sněm sešel. Čeští politici následně přesunuli svou pozornost k rakouskému říšskému sněmu.

Rakouská vláda dne 25. dubna 1848 vydala první oktrojovanou ústavu, tzv. Pillersdorfovou, na jejímž základě byl svolán říšský sněm.¹ Podle Veselého se ústava skládala ze sedmi částí o 59 paragrafech a obsahovala zejména všeobecné předpisy o postavení císaře, o občanských a politických právech občanů, o vládě, říšském sněmu a zemských sněmech.² Ústava měla vycházet z koncepce dvoukomorového parlamentu složeného z poslanecké sněmovny a senátu, ale od této koncepce bylo upuštěno. Jednokomorový sněm tvořilo 383 poslanců, jejichž hlavní prací byla příprava nové ústavy. K jejímu schválení nedošlo. Ve Vídni mezitím upevnila svoji pozici protireformně naladěná vláda a v březnu roku 1849 byla vyhlášena druhá oktrojovaná, tzv. Stadionova ústava, která vycházela z výrazně centralistického pojetí státu.³ Na vypracování ústavy se podílel zejména ministr vnitra hrabě František Stadion. Nejvyšší moc v rakouské monarchii náležela císaři, který disponoval značnými pravomocemi. Současně byla k této ústavě

¹ KOLÁŘ, Petr. VALENTA, Petr. *Poslanecká sněmovna Parlamentu České republiky*. Praha 2011, s. 8.

² VESELÝ, Zdeněk. *Dějiny českého státu v dokumentech*. Praha 2003, s. 206.

³ KOLÁŘ, Petr. VALENTA, Petr. *Poslanecká sněmovna Parlamentu České republiky*. Praha 2011, s. 9.

vydána Listina základních občanských práv.⁴ Dále se Veselý zmiňuje o rozhodnutí z roku 1851, kdy císař František Josef I. vydal tři tzv. Silvestrovské patenty. Prvním patentem byla odvolána oktrojovaná ústava z roku 1849 a ponechal v platnosti rovnost občanů před zákonem. Druhý patent rušil Listinu základních práv a zaručil ochranu státem uznávaných náboženských vyznání. Třetí opatření uvozoval kabinetní list císaře, v němž byla stanovena základní struktura správy monarchie. Toto opatření se stalo právním základem existence a fungování neoabsolutistického režimu až do roku 1860, spojeného se jménem ministra Alexandra Bacha.⁵ Koncem 50. let 19. století se bachovský absolutismus stal neudržitelným. Rostlo vnitřní politické napětí v monarchii, císař byl tedy nucen ministra Bacha odvolat. Jeho odchod znamenal i symbolické ukončení absolutní vlády. Císař přijal opatření, která otevírala cestu k reformám.⁶

Začátek 60. let 19. století přinesl období obnovené ústavnosti. Císař František Josef I. vydal dne 26. února 1861 novou, v pořadí již třetí, oktrojovanou ústavu rakouské monarchie, tzv. Schmerlingovu. Hlavní podíl sestavení ústavy připadl ministrovi Antonu von Schmerlingovi. Podle ústavy byly svolány zemské sněmy. Česká politika soustředila svou pozornost především na sněm zasedající v Praze. Poslanci obsadili svá místa na základě voleb. Na českém sněmu zasedalo 242 poslanců, na moravském 100 a na slezském 31. Byl zřízen parlament (říšská rada) složený ze dvou komor – sněmovny poslanecké a sněmovny panské. Do poslanecké sněmovny se poslanci volili prostřednictvím zemských sněmů. Zřízením sněmovny panské bylo zachováno politické zastoupení šlechty, jejíž zástupci byli jmenováni panovníkem.⁷ Veselý uvádí: „*Ústava nezahrnovala občanská práva, nezakotvovala odpovědnost ministrů, poslaneckou imunitu a ochranu práv národností.*“⁸ Čeští poslanci jednání říšské rady opustili v roce 1863 poté, co zjistili, že zde neprosadí své požadavky na federalizaci říše. Nově vyhlá-

⁴ VESELÝ, Zdeněk. *Dějiny českého státu v dokumentech*. Praha 2003, s. 218.

⁵ Tamtéž, s. 225.

⁶ Tamtéž, s. 228.

⁷ KOLÁŘ, Petr. VALENTA, Petr. *Poslanecká sněmovna Parlamentu České republiky*. Praha 2011, s. 10.

⁸ VESELÝ, Zdeněk. *Dějiny českého státu v dokumentech*. Praha 2003, s. 230.

šená tzv. prosincová ústava v roce 1867 byla pokračováním předchozí ústavy z roku 1861. Komplex zákonů přispěl k decentralizaci moci a její dělbě na zákonodárnou, výkonnou a soudní.⁹ Veselý se zmiňuje: „*Ústava po určitých úpravách z roku 1873 platila až do zániku habsburské monarchie v roce 1918.*“¹⁰ Zasedání říšské rady byla blokována díky nedostatečnému počtu poslanců. Z důvodu zachování funkčnosti říšské rady byl v roce 1873 změněn způsob voleb do parlamentu. Do poslanecké sněmovny se volilo přímo a její složení přestalo být závislé na zemských sborech. V souvislosti s tím se zvýšil počet zástupců z původních 203 na 353.¹¹

V roce 1896 byla vytvořena tzv. Badeniho volební reforma, kdy mohli volit všichni muži starší 24 let za předpokladu šestiměsíčního pobytu v místě voleb. Rovné volební právo bylo zavedeno v roce 1907 pro volby do poslanecké sněmovny říšské rady. Platilo pro všechny muže starší 24 let a pasivní volební právo získali všichni muži starší 30 let. Ženy a příslušníci ozbrojených sil nadále volit nemohli. Po neúspěchu dalších jednání došlo ze strany vídeňské vlády k radikálnímu zásahu do ústavních poměrů v českých zemích, a proto panovník v červenci roku 1913 rozpustil, tzv. Anenskými patenty, český zemský sněm. Nikdo tehdy netušil, že se zemský sněm již nikdy nesejde. Ale války se nedožila ani říšská rada. Autoři Doubek a Polášek uvádějí, že: „*Další zasedání obnovené říšské rady se odehrálo až 30. května 1917.*“¹²

1.1 Politický systém první Československé republiky

Místo, kde byly vytvářeny projekty poválečného uspořádání politických poměrů v Rakousko-Uhersku, a tedy i budoucnosti Čechů a Slováků, se nacházelo v zahraničí. Zde se v roce 1915 zformovala kolem Tomáše Garrigue Masaryka malá skupina, ve které působili také Edvard Beneš a Milan Rastislav Štefánik.

⁹ KOLÁŘ, Petr. VALENTA, Petr. *Poslanecká sněmovna Parlamentu České republiky*. Praha 2011, s. 11.

¹⁰ VESELÝ, Zdeněk. *Dějiny českého státu v dokumentech*. Praha 2003, s. 237.

¹¹ KOLÁŘ, Petr. VALENTA, Petr. *Poslanecká sněmovna Parlamentu České republiky*. Praha 2011, s. 12.

¹² DOUBEK, Vratislav. POLÁŠEK, Martin. *Parlament v čase změny*. Praha 2011, s. 15.

Zabývali se myšlenkou postavení Čechů a Slováků v Rakousko-Uhersku.¹³ V průběhu let 1915-1917 se zrodila řada návrhů, jak po skončení světové války uspořádat prostor, na němž žily jednotlivé národy. K výraznému obratu došlo až v roce 1917, kdy do války na straně dohodových mocností vstoupily Spojené státy americké. Broklová popisuje: „*Dohoda si vzala ve válce do svého štítu hesla demokracie a pokroku.*“¹⁴ Právě americký prezident Woodrow Wilson byl ochoten podpořit požadavky národních skupin v exilu.¹⁵ Podporu v českých zemích získával T. G. Masaryk pozvolna. K obratu došlo po úmrtí rakouského panovníka Františka Josefa I., kterého nahradil Karel I. Vnitropolitická elita se hlásila k myšlence samostatného Československého státu a formálně tedy došlo ke spojení zahraniční akce a vnitropolitického vývoje.¹⁶

V době probíhajících jednání se v lednu roku 1918 sešli čeští poslanci říšské rady a zemských sněmů ze všech českých zemí, aby byla přijata tzv. Tříkrálová deklaráce, která odrážela další programový posun české politiky. V deklaraci byl požadavek na realizaci práva národů na sebeurčení.¹⁷ Dále byla uzavřena dohoda, která vyjadřovala možné uspořádání vztahů mezi Čechy a Slováky v jednom státě. Text této tzv. Pittsburské dohody, která byla podepsána zástupci obou národů ve Spojených státech amerických dne 30. května 1918, koncipoval T. G. Masaryk.¹⁸ V červenci 1918 byl na podnět Masarykovy zahraniční akce reorganizován Národní výbor v Praze, který měl zahájit přípravy k převzetí moci ve státě. Dále byla přijata tzv. Washingtonská deklaráce, která definovala principy, na kterých bude postaveno budoucí Československo.¹⁹ K tomu došlo dne 18. října 1918 po uznání Československé národní rady francouzskou vládou za prozatímní vládu československou. Hlavní zásady ústavy jsou, že Českoslo-

¹³ BROKLOVÁ, Eva. *Československá demokracie. Politický systém ČSR 1918 – 1938*. Praha 1992, s. 12.

¹⁴ Tamtéž, s. 14.

¹⁵ VODIČKA, Karel. CABADA, Ladislav. *Politický systém České republiky: historie a současnost*. Praha 2007, s. 17.

¹⁶ Tamtéž, s. 18.

¹⁷ VESELÝ, Zdeněk. *Dějiny českého státu v dokumentech*. Praha 2003, s. 268.

¹⁸ Tamtéž, s. 270.

¹⁹ Tamtéž, s. 273.

venský stát bude republikou, zaručí svobodu svědomí, náboženství, vědy, literatury, umění, slova, tisku, práva shromažďovacího a petičního. Církev bude oddělena od státu. Demokracie bude spočívat na hlasovacím právu. Vláda bude mít formu parlamentní.²⁰ Dne 28. října byla zveřejněna tzv. Andrásyho nóta, v ní Rakousko-Uhersko přijalo americké podmínky týkající se práva všech národů na autonomii. Nóta byla veřejností interpretována jako kapitulace monarchie.²¹ Výbor tedy začal připravovat převzetí moci. Představitelé Národního výboru v Praze dne 28. října 1918 převzali moc a vyhlásili nezávislý stát. Českoslovenští reprezentanti zvolili Tomáše Garrigua Masaryka hlavou výkonné moci. Předsedou se stal představitel mladočeské strany Karel Kramář, místopředsedou pak agrárník Antonín Švehla a socialista Václav Klobučník. Jednatelům byl ustaven sociální demokrat František Soukup.

O dva dny později 30. října 1918 se Martinskou deklarácí přihlásili ke společnému státu i slovenští představitelé. Národní výbor, vedený „muži 28. října“, Antonínem Švehlou, Františkem Soukupem, Jirím Stříbrným, Aloisem Rašínem a Vavrem Šrobárem, se rozhodl k převzetí správy nad českými zeměmi.²² „*Československá demokracie vděčí za svůj vznik zejména teoretickým koncepcím svých představitelů, kteří byli přesvědčeni, že demokratická forma je nejvhodnější pro český národ vzhledem k jeho úloze v uplynulých staletích, duchu národních dějin, historickému vývoji této země, současné struktuře obyvatelstva a politickým, sociálním a kulturním potřebám nového státu,*“ uvádí Broklová.²³ Respektování demokratického principu v poválečné Evropě umožnilo vznik novodobého státu Čechů a Slováků a zajistilo mu maximální suverenitu v daných poměrech.²⁴ Samostatné Československo se vyvíjelo jako demokratický stát s republikánským zřízením. Výsledkem byla parlamentní demokracie, v níž byly na jedné straně

²⁰ BROKLOVÁ, Eva. *Československá demokracie. Politický systém ČSR 1918 – 1938*. Praha 1992, s. 19.

²¹ VESELÝ, Zdeněk. *Dějiny českého státu v dokumentech*. Praha 2003, s. 276.

²² VODIČKA, Karel. CABADA, Ladislav. *Politický systém České republiky: historie a současnost*. Praha 2007, s. 19.

²³ BROKLOVÁ, Eva. *Československá demokracie. Politický systém ČSR 1918 – 1938*. Praha 1992, s. 16.

²⁴ Tamtéž.

zvýrazněny pravomoci prezidenta, na straně druhé pak velká politická i hospodářská moc jednotlivých politických stran.²⁵ Následně byl vydán zákon o prozatímní ústavě.

1.1.1 Prozatímní ústava z roku 1918

Prozatímní ústava (zákon č. 37/1918 Sb., ze dne 13. listopadu 1918) byla přijata Národním výborem. Národní výbor čítal 256 členů a nazýval se Národní shromáždění. Veškerá moc podle ústavy náležela jednokomorovému Národnímu shromáždění.²⁶ Národní shromáždění mělo pravomoc zákonodárnou, volilo mj. prezidenta republiky. Členové Národního shromáždění schvalovali mezinárodní smlouvy a volili 17 členů vlády (ministry) a jeho předsedu. Byla tedy vytvořena vláda pod vedením Karla Kramáře. Národní shromáždění mohlo vládě vyslovit nedůvěru a za přítomnosti alespoň poloviny poslanců prostou většinou hlasů ji mohli odvolat.²⁷

Ovšem první řádná ústava nově vzniklého Československa byla až Ústavní listina Československé republiky.

1.1.2 Ústavní listina Československé republiky z roku 1920

Československá ústava, vyhlášená ústavním zákonem č. 121/1920 Sb., kterým se uvozuje Ústavní listina Československé republiky, byla přijata dne 29. února 1920. Základní zákon ČSR vycházel z tradic evropského parlamentarismu konce 19. a počátku 20. století.²⁸ Ústava vytvořila parlamentní systém, vycházející z klasické dělby moci, rozdělené na moc zákonodárnou, výkonnou a soudní a vymezující hranice mezi nimi. Ústava se skládala ze šesti hlav. Hlava první byla zaměřena na všeobecná ustanovení, hlava druhá na moc zákonodárnou,

²⁵ VODIČKA, Karel. CABADA, Ladislav. *Politický systém České republiky: historie a současnost*. Praha 2007, s. 23.

²⁶ KOLÁŘ, Petr. VALENTA, Petr. *Poslanecká sněmovna Parlamentu České republiky*. Praha 2011, s. 14.

²⁷ http://www.psp.cz/docs/texts/constitution_1918.html

²⁸ VODIČKA, Karel. CABADA, Ladislav. *Politický systém České republiky: historie a současnost*. Praha 2007, s. 23.

na složení a působnost československého parlamentu neboli Národního shromáždění. To bylo dvoukomorové tvořené poslaneckou sněmovnou a senátem. Staré sněmy Čech, Moravy a Slezska byly zrušeny. Poslanecká sněmovna čítala 300 členů, kteří byli voleni podle všeobecného, rovného, přímého, tajného práva hlasovacího zásadou poměrného zastoupení.²⁹ Volby do dolní komory se měly konat každých šest let. Do poslanecké sněmovny aktivně volili občané starší 21 let, kandidovat mohla osoba starší 30 let. Senát se skládal ze 150 senátorů a volby do horní komory se měly konat každých osm let také podle systému poměrného zastoupení. Aktivním volebním právem do senátu disponovali občané starší 26 let, kandidát do senátu musel být starší 45 let. Ústava stanovila, že se volby budou konat v neděli.³⁰

Poslanecká sněmovna mohla vyslovit důvěru nebo nedůvěru vládě a měla značný vliv v zákonodárném procesu. Senát měl funkci kontrolní a fungoval jako poradní instituce.³¹ Nikdo z členů Národního shromáždění nesměl být zastoupen v obou sněmovnách. Prezident republiky měl právo rozpustit sněmovny. Návrhy zákonů mohlo podávat Národní shromáždění nebo vláda. Hlava třetí se týkala moci vládní a výkonné. Jednalo se o nařízení týkající se prezidenta republiky, vlády, ministerstev a nižších správních úřadů. Hlava čtvrtá náležela moci soudcovské.³²

Ústavní listina ČSR obsahovala seznam občanských práv a svobod (hlava pátá). Ústava zakotvila: „*Výsady pohlaví, rodu a povolání se neuznávají.*“³³ Nekladl se důraz na původ občanů, státní příslušnost, jazyk, rasu nebo náboženství. K hlavě páté se vztahuje i svoboda osobní a majetková, svoboda domovní, svoboda tisku, právo shromažďovací a spolkové, právo petiční, tajemství listovní, svoboda učení a svědomí, svoboda projevu mínění, manželství a rodina a branná povinnost. V hlavě šesté se poukazuje na ochranu menšin národních, náboženských

²⁹ Převzato z: http://www.psp.cz/docs/texts/constitution_1920.html

³⁰ VESELÝ, Zdeněk. *Dějiny českého státu v dokumentech*. Praha 2003, s. 290.

³¹ KOLÁŘ, Petr. VALENTA, Petr. *Poslanecká sněmovna Parlamentu České republiky*. Praha 2011, s. 15.

³² Převzato z: http://www.psp.cz/docs/texts/constitution_1920.html

³³ VESELÝ, Zdeněk. *Dějiny českého státu v dokumentech*. Praha 2003, s. 296.

a rasových.³⁴ Stejnými právy disponovali všichni obyvatelé žijící na území republiky. Tvorba ústavy byla inspirována ústavou francouzskou a americkou, ale také se přihlédlo k ústavě rakouské, německé, švýcarské a anglické.³⁵ Hlavními politickými tvůrci ústavy byli představitelé největších politických stran, A. Švehla a A. Meissner. Ústava a související zákony vznikly z práce ústavního výboru, která byla zahájena na podzim roku 1919. Definitivní ústava měla nahradit Prozatímní ústavu z roku 1918.³⁶

Československo si na rozdíl od ostatních zemí střední a východní Evropy uchovalo demokratický charakter. Nestabilita poměrů vedla k politickým krizím, jejímž výsledkem bylo zavedení autoritativních režimů, např. v Polsku, Jugoslávii, Rumunsku, Bulharsku, atd. Doubek a Polášek polemizují: „*To ovšem neznamenalo, že by společnost byla spokojena s kvalitou politického systému a neuvažovala o určitých změnách, které se měly dotýkat jak demokracie jako celku, tak parlamentu reprezentujícího československou demokracii.*“³⁷ Jak se vyvíjí společnost, měl by se vyvíjet i politický systém a následně i parlament. Senát byl vytvořen v počátcích první republiky z obavy před příliš radikální poslaneckou sněmovnou. Také se navazovalo na tradičně zakotvený bikameralismus. Druhá komora ovšem nedokázala najít v politickém systému své pevné místo a senát byl kritizován.³⁸

1.2 Česká a slovenská politika v období druhé republiky

Činnost československého parlamentu přerušily události provázející rozpad Československa vlivem mezinárodní krize 30. let 20. století způsobené nacistickým Německem.³⁹ Za druhou Československou republiku je považováno období ohraničené od 30. září 1938 do 15. března 1939, přičemž se jednalo o období

³⁴ Převzato z: http://www.psp.cz/docs/texts/constitution_1920.html

³⁵ BROKLOVÁ, Eva. *Československá demokracie. Politický systém ČSR 1918-1938*. Praha 1992, s. 22.

³⁶ VESELÝ, Zdeněk. *Dějiny českého státu v dokumentech*. Praha 2003, s. 288.

³⁷ DOUBEK, Vratislav. POLÁŠEK, Martin. *Parlament v čase změny*. Praha 2011, s. 46.

³⁸ Tamtéž, s. 55.

³⁹ Tamtéž, s. 75.

mezi podpisem Mnichovské dohody představiteli evropských mocností a okupací zbytkové části českých zemí vojsky nacistického Německa. Vodička a Cabada uvádějí: „*Podpis Mnichovské dohody byl vyvrcholením politiky appeasementu, ústupků vůči Hitlerovi a nacistickému Německu, ze strany Velké Británie a Francie.*“⁴⁰ Jednalo se o dohodu čtyř zemí, a to Německa (A. Hitler), Itálie (B. Mussolini), Velké Británie (N. Chamberlain) a Francie (E. Daladier) podepsanou dne 29. září 1938 v Mnichově. Došlo tedy k zabránění pohraničí (Sudet) a začlenění značné části obyvatelstva Československa do Německé říše. Důsledky měly dopad i na ekonomickou stránku českých zemí. Na obsazeném území se nacházely významné zásoby nerostných surovin a velké průmyslové podniky především z oblasti sklářství a textilního průmyslu. Tato situace přinesla v českých zemích rovněž zhroucení politické a ústavní struktury státu, došlo k rozkladu demokratických institucí. Edvard Beneš dne 5. října 1938 abdikoval a jeho nástupcem se stal dne 30. listopadu 1938 Emil Hácha. Masaryk a Beneš byli označeni za viníky krachu první Československé republiky. Po volbě nového prezidenta parlament svou činnost omezil přijetím tzv. zmocňovacího zákona, který nahradil zákony vládními vyhláškami a prezidenta pověřil k vydávání dekretů, jež měly moc ústavy. Národní shromáždění tedy zásadně posílilo pravomoci prezidenta a vlády. Československý parlament se naposledy sešel v prosinci roku 1938.⁴¹

1.3 Protektorát Čechy a Morava

Protektorát Čechy a Morava představoval politický útvar, který vznikl na části českého území a který byl okupován nacistickým Německem s totalitními praktikami. Na území protektorátu docházelo k popravám a deportacím do koncentračních táborů českého národa. Politické instituce byly dále redukovány, ale již první protektorátní vláda vedená Rudolfem Beranem byla jmenována 16. března 1939, která byla ve funkci krátce a vzápětí byla nahrazena vládou pod vedením Aloise Eliáše. Po jeho odstranění se dostala vláda pod naprostou nacistickou sprá-

⁴⁰ VODIČKA, Karel. CABADA, Ladislav. *Politický systém České republiky: historie a současnost*. Praha 2007, s. 45.

⁴¹ Tamtéž, s. 45-47.

vu. Dne 21. března 1939 prezident Emil Hácha rozpustil parlament. Jmenoval Výbor Národního souručenství, který zastával funkci jediného politického sdružení na území protektorátu.⁴² Obyvatelé okupovaného území, kteří byli příslušníky německého národa, získali německé státní občanství, ostatní obyvatelé se stali státními příslušníky Protektorátu Čechy a Morava.⁴³ Politický systém se během protektorátu především formoval v exilu v Londýně v čele s Edvardem Benešem. Vodička a Cabada hovoří: „*Aktivity londýnského exilového centra, sdružené pod termínem Prozatímní státní zřízení, byly základem poválečného uspořádání Československa.*“⁴⁴ Předpokladem bylo uznání Beneše za Československého prezidenta v exilu.

Dne 17. října 1939 byl založen Československý národní výbor jako reprezentant československého lidu v době války s cílem obnovy Československa. Jako orgán, který zastupuje národy Československa, byl Československý národní výbor uznám do konce roku 1939 britskou i francouzskou vládou.⁴⁵ E. Beneš v červenci roku 1940 vydal rozhodnutí o zřízení Prozatímního státního zřízení Československé republiky a jmenoval vládu, v jejímž čele stanul představitel Československé strany lidové Jan Šrámek. Dále E. Beneš zřídil Státní radu představující parlament. Rozhodující postavení připadlo prezidentu E. Benešovi, který při neexistenci parlamentu vykonával i zákonodárnou činnost pomocí dekretů, které měly být po obnovení Československa ústavně ratifikovány parlamentem. Veselý uvádí: „*Beneš trváním na principu nepřerušené kontinuity československého státu negoval svou prezidentskou abdikaci v říjnu 1938, kterou zdůvodňoval jako vynucenou a tudíž neplatnou.*“⁴⁶ Pro obnovení Československa byla hlavní jednání E. Beneše a J. V. Stalina s představiteli československého komunistického exilu v Moskvě

⁴² VODIČKA, Karel. CABADA, Ladislav. *Politický systém České republiky: historie a současnost*. Praha 2007, s. 48-50.

⁴³ VESELÝ, Zdeněk. *Dějiny českého státu v dokumentech*. Praha 2003, s. 334.

⁴⁴ VODIČKA, Karel. CABADA, Ladislav. *Politický systém České republiky: historie a současnost*. Praha 2007, s. 52.

⁴⁵ VESELÝ, Zdeněk. *Dějiny českého státu v dokumentech*. Praha 2003, s. 336.

⁴⁶ Tamtéž, s. 338.

v prosinci roku 1943. Jednalo se zejména o posílení KSČ a politické orientaci na Sovětský svaz po skončení druhé světové války.⁴⁷

1.4 Československo do roku 1948

V době osvobozování republiky a vzápětí po osvobození byla v Československu na základě prezidentských dekretů realizována řada zásadních politických, ekonomických a sociálních opatření, kterými měla být odstraněna moc cizích okupantů a zároveň vytvořeny podmínky pro obnovu republiky. Dekrety, vydávané prezidentem republiky v součinnosti s vládou již od 21. července 1940 až do 27. října 1945, představovaly nejvyšší zákonnou normu. A to do doby, než byla v říjnu 1945 obnovena činnost parlamentu v podobě prozatímního Národního shromáždění. Tento prozatímní parlament dekrety prezidenta republiky dne 28. března 1946 schválil jako zákony.⁴⁸ Zákonodárnou funkci vykonávalo v osvobozeném Československu jednokomorové prozatímní Národní shromáždění, které se skládalo ze 300 členů. Aktivní volební právo bylo stanoveno na 18 let a pasivní na 21 let. Funkční období bylo dáno na dobu než se sejde Ústavodárné národní shromáždění. Dne 26. května 1946 se uskutečnily první poválečné parlamentní volby na základě zákona o Ústavodárném národním shromáždění. V českých zemích zvítězila Komunistická strana Československa s přibližně 40 % hlasů. Na základě výsledků voleb byla sestavena vláda v čele s předsedou Klementem Gottwaldem.⁴⁹

1.5 Politický systém komunistického Československa

Rozhodující střet o politickou kontrolu státu, ke kterému Československo mířilo od konce války, vyvrcholil v únoru 1948, kdy byl premiérem Klement Gottwald. Totální převzetí moci komunistickou stranou bylo součástí přesunu

⁴⁷ VODIČKA, Karel. CABADA, Ladislav. *Politický systém České republiky: historie a současnost*. Praha 2007, s. 53.

⁴⁸ VESELÝ, Zdeněk. *Dějiny českého státu v dokumentech*. Praha 2003, s. 360.

⁴⁹ KOLÁŘ, Petr. VALENTA, Petr. *Poslanecká sněmovna Parlamentu České republiky*. Praha 2011, s. 17.

lidovědemokratických zemí pod sovětskou hegemonií. Vodička a Cabada uvádějí: „V Československu zneužilo vedení KSČ demisi, kterou v únoru 1948 podali ministři ostatních stran Národní fronty na protest proti svévolným metodám KSČ a proti obsazování vedoucích míst policejního aparátu komunisty.“⁵⁰ Prezident Edvard Beneš, který sympatizoval s ministry demokratických stran, přijal demisi těchto ministrů. Následně obsadil jejich místa členy či stoupenci KSČ. Toto rozhodnutí učinil Beneš pod tlakem masových demonstrací, které KSČ organizovala.⁵¹ Únorové vítězství dělnické třídy a pracujícího lidu, jak označovala KSČ své převzetí moci v roce 1948, znamenalo vznik státu jedné strany, totálně ovládaného komunistickou stranou. Lidová demokracie začala plnit funkci diktatury proletariátu.⁵² Po únoru 1948 se dále posílil vliv komunistické strany. Hospodářství bylo orientováno na Sovětský svaz, byla deformována průmyslová struktura Československa, zemědělství bylo násilně kolektivizováno. V době politických represí vzrostla politická moc. Teprve Stalinovo úmrtí, po kterém následovala smrt předsedy KSČ K. Gottwalda, ukončila v sovětském bloku nejhorší vlnu represí.⁵³

Vypracovat novou ústavu bylo hlavním úkolem Ústavodárného národního shromáždění vzešlého z voleb v roce 1946. Ústava odrážející změny, jimiž prošlo Československo v poválečném období, byla přijata až v květnu 1948 poté, co v únoru 1948 KSČ nastolila svůj mocenský monopol. Text ústavy do značné míry navazoval na ústavu z roku 1920. Oproti minulé ústavě byly zřízeny nové instituce, národní výbory a slovenské národní orgány.⁵⁴

1.5.1 Ústava Československé republiky z roku 1948

Ústavodárné shromáždění přijalo, v napjaté atmosféře po převzetí moci komunistickou stranou, novou ústavu Československé republiky (ústavní zákon

⁵⁰ VODIČKA, Karel. CABADA, Ladislav. *Politický systém České republiky: historie a současnost*. Praha 2007, s. 58.

⁵¹ Tamtéž.

⁵² GROSPÍČ, Jiří. *Politické a státní zřízení ČSSR*. Praha 1973, s. 7.

⁵³ VODIČKA, Karel. CABADA, Ladislav. *Politický systém České republiky: historie a současnost*. Praha 2007, s. 59.

⁵⁴ VESELÝ, Zdeněk. *Dějiny českého státu v dokumentech*. Praha 2003, s. 394.

ze dne 9. května 1948 č. 150/1948 Sb.), nazývanou také Ústavou 9. května 1948. První část ústavy začínala prohlášením o vybudování státu jako lidové demokracii, v druhé části ústavy byly popsány její základní články. Československá republika byla určena jednotným státem dvou rovnoprávných slovanských národů Čechů a Slováků, tvořící nedílný celek. Ve třetí části byly základní články rozvedeny do detailů. Základní články ústavy zahrnují např. článek o Československém státu jako lidově demokratické republice, kde jediným zdrojem veškeré moci ve státě je lid. Státní moc vykonávají volení zástupci na základě obecného, rovného, přímého a tajného volebního práva.⁵⁵

V ústavě bylo zakotveno: „*Nejvyšším orgánem moci zákonodárné je Národní shromáždění o jedné sněmovně, která má 300 členů (poslanců), volených na dobu šesti let.*“⁵⁶ Volit mohl každý občan starší 18 let, volen mohl být občan, který dosáhl 21 let. Volič také mohl odevzdat prázdný lístek a vyjádřit tak nesouhlas s jednotnou kandidátkou. Kolář a Valenta se zmiňují: „*Reálná moc ve státě náležela komunistické straně a jejím orgánům, parlament pouze oddaně schvaloval zákony a vládám vyslovoval pravidelně důvěru.*“⁵⁷ V čele státu působil prezident, volený Národním shromážděním na dobu sedmi let. Nejvyšším orgánem moci vládní a výkonné byla vláda, která odpovídala Národnímu shromáždění a kterou jmenoval a odvolával prezident republiky. Vykonavatelem státní moci v obcích, okresích a krajích byly národní výbory.⁵⁸ Článek XI. Ústavy ze dne 9. května 1948 se zabývá nezávislými soudy.⁵⁹ Podrobná ustanovení ústavy jsou dále členěna na jednotlivé kapitoly.

Prezident Beneš s poukazem na nedemokratičnost ústavy ji odmítl podepsat. Ústavu podepsal předseda vlády K. Gottwald, který podle zásad ústavy z roku 1920 v době nemoci mohl prezidenta republiky zastoupit.⁶⁰ E. Beneš nakonec v dopise zveřejněném v červnu roku 1948 ze zdravotních důvodů abdikoval.

⁵⁵ Převzato z: http://www.psp.cz/docs/texts/constitution_1948.html

⁵⁶ VESELÝ, Zdeněk. *Dějiny českého státu v dokumentech*. Praha 2003, s. 395.

⁵⁷ KOLÁŘ, Petr. VALENTA, Petr. *Poslanecká sněmovna Parlamentu České republiky*. Praha 2011, s. 18.

⁵⁸ Převzato z: http://www.psp.cz/docs/texts/constitution_1948.html

⁵⁹ Tamtéž.

⁶⁰ VESELÝ, Zdeněk. *Dějiny českého státu v dokumentech*. Praha 2003, s. 396.

Novým prezidentem Československa se stal člen Komunistické strany Československa Klement Gottwald. Politická vůle KSČ byla přenesena do státní moci prostřednictvím zákonodárné činnosti. Místo očekávané decentralizace se však v rámci celého upevňování vedoucí úlohy komunistické strany prosadila centralizace. Postupným vyloučením dělby moci z ústavního systému došlo k ovládnutí Národního shromáždění a tedy i celého státního mechanismu.⁶¹

Upevňování bloku Sovětského svazu ve střední a jihovýchodní Evropě v polovině roku 1955 vyvrcholilo uzavřením vojenskopolitického paktu vytvořeného za účelem protiváhy k Severoatlantické alianci. Vznikl pakt Varšavská smlouva jako nástroj sovětské politiky. Jak uvádí Veselý: „Československo, tedy sám členský stát, se také v srpnu 1968 stalo první a jedinou přímou obětí vojenského zásahu paktu.“⁶²

Koncem 50. let 20. století byly již v Československu vybudovány základy socialismu, které měly být posledním předstupněm komunismu. V tomto duchu byla parlamentem přijata nová ústava. Tradiční název Československá republika byl doplněn přívlastkem „socialistická“.⁶³

1.5.2 Ústava Československé socialistické republiky z roku 1960

Nová socialistická ústava z roku 1960 (zákon č. 100/1960 Sb.) platila až do rozpadu Československa v roce 1992. Stvrzovala poměry, které v zemi zavládly po převzetí moci komunistickou stranou. Nejvyšší orgán státní moci představovalo Národní shromáždění, avšak centrem politického rozhodování se staly orgány komunistické strany. Národní shromáždění přijalo dne 11. července 1960 ústavu, která právně zakotvila vedoucí úlohu Komunistické strany Československa v celé společnosti.⁶⁴ V úvodu ústavy bylo zaznamenáno prohlášení občanů Československa. Dále hlava první o společenském zřízení zakotvila státní moc,

⁶¹ VODIČKA, Karel. CABADA, Ladislav. *Politický systém České republiky: historie a současnost*. Praha 2007, s. 95.

⁶² VESELÝ, Zdeněk. *Dějiny českého státu v dokumentech*. Praha 2003, s. 401.

⁶³ Tamtéž, s. 403.

⁶⁴ KOLÁŘ, Petr. VALENTA, Petr. *Poslanecká sněmovna Parlamentu České republiky*. Praha 2011, s. 18.

kteřou vykonával pracující lid prostřednictvím zastupitelských sborů. Volební právo do zastupitelských sborů bylo obecné, rovné a přímé s tajným hlasováním. Volit mohl každý občan, který dosáhl věku 18 let a zvolen mohl být občan, který dosáhl věkové hranice 21 let. Hlava druhá se zabývala právy a povinnostmi občanů. Hlava třetí byla zaměřena na Národní shromáždění, které bylo jediným zákonodárným sborem. Skládalo se ze 300 členů, volených na čtyři roky. Národní shromáždění se zabývalo základními otázkami vnitřní i zahraniční politiky státu. Schvalovalo plány rozvoje národního hospodářství a státní rozpočet. Zákonodárný sbor volil prezidenta republiky, Nejvyšší soud a zákonem zřizovalo jednotlivá ministerstva a ostatní ústřední orgány. Také Národní shromáždění zřizovalo výbory. Hlava čtvrtá se zabývala prezidentem republiky, který byl volen na období pěti let. Hlava pátá se věnovala vládě, která se skládala z předsedy, místopředsedů a ministrů. Činnost vlády byla kontrolována Národním shromážděním. Hlava šestá se zaměřovala na Slovenskou národní radu, hlava sedmá na národními výbory, hlava osmá na soudy a prokuraturou, hlava devátá byla zaměřena na ustanovení obecná a závěrečná.⁶⁵

Koncem roku 1967 se začaly objevovat v Ústředním výboru Komunistické strany Československa rozdílné názory na demokratizaci Československa. V srpnu roku 1968 došlo k obsazení Československa vojsky státu Varšavské smlouvy a mocensky zabránila procesu demokratizace v zemi. Následně došlo k jednání mezi nejvyššími sovětskými činiteli a československou delegací vedenou prezidentem republiky Ludvíkem Svobodou.

Ústavní zákon o československé federaci byl připravován v období demokratizace v Československu a zamýšlen jako radikální státoprávní úprava vztahů mezi Čechy a Slováky. Jednotlivé části a články ústavy byly změněny zákonem o Československé federaci z října 1968. V rámci nových podmínek se federativní stát konstituoval v podobě České socialistické republiky. Uplatnění zákona bylo omezeno následným politickým vývojem v podobě tzv. normalizace po sovětské okupaci Československa. Došlo opět k posílení centralismu spolu s obnovením

⁶⁵ Převzato z: http://www.psp.cz/docs/texts/constitution_1960.html

vlivu komunistické strany ve všech oblastech života české a slovenské společnosti.⁶⁶

1.5.3 Zákon o Československé federaci z roku 1968

V socialistickém Československu byla hledána cesta k vyřešení vztahů Čechů a Slováků v jednom státě. Vyřešení problémů mířilo k celkové federalizaci státu. Ústavní zákon ze dne 27. října 1968 o Československé federaci (zákon č. 143/1968 Sb.) zásadním způsobem obměnil strukturu reprezentativních sborů. Tím byla provedena federalizace republiky, jež se nadále skládala ze dvou rovnoprávných částí, a to České socialistické republiky a Slovenské socialistické republiky. Ústava z roku 1968 rozdělovala působnost mezi federaci a republiky.

Na úrovni federace vykonávalo zákonodárnou moc dvoukomorové Federální shromáždění, tedy Sněmovna lidu a Sněmovna národů.⁶⁷ Sněmovnu lidu tvořilo 200 členů, kteří byli voleni přímou volbou. Volební období poslanců Sněmovny lidu bylo čtyřleté.⁶⁸ V ústavě bylo zmíněno: „*Sněmovna národů reprezentuje rovné státoprávní postavení obou republik. Sněmovna národů má 150 poslanců, z nichž se 75 volí přímou volbou v České socialistické republice a 75 přímou volbou v Slovenské socialistické republice. Volební období Sněmovny národů končí s volebním obdobím Sněmovny lidu.*“⁶⁹

Do působnosti Federálního shromáždění patřilo zejména jednání o ústavních a jiných zákonech, projednávání zásadních otázek, které se týkaly vnitřní i zahraniční politiky, schvalování hospodářského plánu a státního rozpočtu, dále volit prezidenta republiky, kontrolovat činnost vlády, vyjadřovat důvěru vládě, volit a odvolávat členy Ústavního soudu, zřizovat federální ministerstva a výbory. Dále se ústava zaměřovala na pravomoc prezidenta republiky, na vládu, Ústavní soud, státní orgány České socialistické republiky a Slovenské socialistické repub-

⁶⁶ VESELÝ, Zdeněk. *Dějiny českého státu v dokumentech*. Praha 2003, s. 407-416.

⁶⁷ KOLÁŘ, Petr. VALENTA, Petr. *Poslanecká sněmovna Parlamentu České republiky*. Praha 2011, s. 18.

⁶⁸ VESELÝ, Zdeněk. *Dějiny českého státu v dokumentech*. Praha 2003, s. 418.

⁶⁹ Převzato z: http://www.psp.cz/docs/texts/constitution_1968.html

liky a v závěru ústavu tvoří ustanovení obecná, přechodná závěrečná.⁷⁰ Nejvyšším orgánem státní moci a jejím jediným zákonodárným orgánem byla v České socialistické republice Česká národní rada, na Slovensku pak Slovenská národní rada. Česká národní rada se skládala z 200 poslanců volených na čtyřleté volební období. Do působnosti národní rady patřilo zejména usnášet se na ústavních a jiných zákonech republiky, dávat souhlas k mezinárodním smlouvám, jednat o zásadních otázkách vnitřní politiky, schvalovat státní rozpočet a státní závěrečný účet republiky. Mezi další pravomoci patřila volba nebo případné odvolání předsedy národní rady, kontrola činnosti vlády a jejích členů, jednání o důvěře vládě, zřizování zákonem ministerstva a jiné ústřední orgány státní správy, volba nebo možné odvolání členů Ústavního soudu republiky a zřizování kontrolního orgánu národní rady.⁷¹

Současně se zákonem o československé federaci byl zároveň přijat zákon o postavení národnostních menšin v Československu. Zákon uznal jednotlivé národnostní menšiny včetně německé, také zakotvil národnostní menšiny jako státo-
tvorný subjekt. V roce 1991 byl tento zákon nahrazen příslušnými články Listiny základních práv a svobod.⁷²

Počátkem 70. let 20. století došlo v rámci úsilí o normalizaci vzájemných vztahů k dohodě mezi Německem a Československem. Smlouva se týkala neporušitelnosti hranic a další ustanovení vztahující se k bezpečnosti Československa. V roce 1990 byla v Moskvě podepsána smlouva o odchodu sovětských vojsk z Československa, zde přítomných v důsledku invaze ze srpna roku 1968.⁷³

1.6 Politický systém po 17. listopadu 1989

Dne 17. listopadu 1989 byla v Praze násilně potlačena studentská demonstrace uspořádaná v den 50. výročí nacistických represí proti studentům vysokých škol. V souvislosti s demonstrací se v celém státě konaly další masivní demon-

⁷⁰ Převzato z: http://www.psp.cz/docs/texts/constitution_1968.html

⁷¹ Tamtéž.

⁷² VESELÝ, Zdeněk. *Dějiny českého státu v dokumentech*. Praha 2003, s. 420.

⁷³ Tamtéž, s. 424-426.

strace a stávky. Komunisté pod tlakem vstoupili do jednání s mimoparlamentní opozicí. Značný vliv na vývoj tzv. sametové revoluce měla i situace v okolních státech východního bloku. Federální shromáždění přijalo zákon č. 135/1989 Sb., kdy komunistická strana ztratila vedoucí úlohu v zemi. Vedení státu na čas převzalo české Občanské fórum a slovenská Verejnosť proti násiliu, které ovlivnily podobu nových vlád, obsadily prezidentský post a dovedly zemi ke svobodným volbám.⁷⁴ Na základě všeobecného, rovného a přímého hlasovacího práva se tedy mohly konat první svobodné volby. Ty proběhly ve dnech 8. – 9. června 1990 do Federálního shromáždění i do obou národních rad.

Nedostatečné zajištění lidských práv a svobod v dosud platné socialistické ústavě a jejich porušování v období vlivu komunistické strany a zároveň nereálnost přijetí nové komplexní ústavy vyvolalo v listopadu roku 1989 potřebu vypracování a přijetí samostatného ústavního dokumentu, určující základní práva a svobody občanů.⁷⁵ Federální shromáždění schválilo zákon č. 23/1991 Sb., kterým se uvozuje Listina základních práv a svobod. Ta byla později převzata do právního řádu České republiky.

Kolář a Valenta hovoří, že: „*Po parlamentních volbách roku 1992 se představy o podobě koexistence obou národů v jednom svazku definitivně rozešly a vyústily v rozpad Československa, který byl pojímám jako zánik společného státu a dne 25. listopadu 1992 přijalo zákon o zániku České a Slovenské Federativní republiky Federální shromáždění.*“⁷⁶ Prohloubila se tedy diference mezi vítěznými subjekty voleb, a to Občanskou demokratickou stranou v České republice a Hnutím za demokratické Slovensko ve Slovenské republice, v nazírání na řešení státoprávního uspořádání. Došlo k zániku Československa a jeho transformaci na dva samostatné státy, Českou republiku a Slovenskou republiku.⁷⁷ Česká ná-

⁷⁴ KOLÁŘ, Petr. VALENTA, Petr. *Poslanecká sněmovna Parlamentu České republiky*. Praha 2011, s. 19.

⁷⁵ VESELÝ, Zdeněk. *Dějiny českého státu v dokumentech*. Praha 2003, s. 428.

⁷⁶ KOLÁŘ, Petr. VALENTA, Petr. *Poslanecká sněmovna Parlamentu České republiky*. Praha 2011, s. 19.

⁷⁷ VESELÝ, Zdeněk. *Dějiny českého státu v dokumentech*. Praha 2003, s. 439.

rodní rada dne 16. prosince 1992 schválila Ústavu České republiky a dne 1. ledna 1993 vznikla samostatná Česká republika.

1.7 Politický systém České republiky

Česká národní rada přijala 172 hlasy Ústavu České republiky, ze 198 přítomných poslanců jich 16 hlasovalo proti přijetí a 10 se hlasování zdrželo. Ústava č. 1/1993 Sb. byla vydána jako první ústavní zákon plně suverénní České republiky. Součástí ústavního pořádku je nejen zmíněná Ústava České republiky, ale i Listina základních práv a svobod (zákon č. 2/1993 Sb.). Listina byla publikována a tím byl ukončen proces konstituování ústavy českého státu.⁷⁸ Listina základních práv a svobod je členěna do 44 článků v šesti hlavách.

„*Ústava České republiky se přihlásila svou preambulí k tradicím československé státnosti,*“ uvádí Pavlíček.⁷⁹ Československo vzniklo v roce 1918 jako výraz dovršení snah o obnovení suverenity českého státu. Přihlášení se k československé státnosti znamená především návrat k jejím počátkům, které byly v dalším vývoji utlumeny, ale z vědomí českého národa se nevytratily ani nebyly ideologií či mocí zničeny. Vyjadřují obnovu státních hodnot, které zakotvily do základů republiky takové osobnosti, jako byli Tomáš Garrigue Masaryk, Edvard Beneš, Antonín Švehla, Milan Rastislav Štefánik, Vavro Šrobár a další představitelé domácího i zahraničního odboje.⁸⁰

Struktura Ústavy České republiky je založena na myšlence o trojím dělení moci ve státě na moc zákonodárnou, moc výkonnou a moc soudní. Ústava České republiky vychází z reprezentativní demokracie, kdy je lid zdrojem veškeré moci. Politický systém České republiky je parlamentní systém, ve kterém je parlament reprezentantem suverenity lidu. Parlament prostřednictvím voleb získává potřebnou legitimitaci.⁸¹ Parlament tvoří spojnicí mezi vládou a lidem. Za hlavní funkce

⁷⁸ PAVLÍČEK, Václav. *Ústava a politický systém České republiky*. Praha 1999, s. 161.

⁷⁹ Tamtéž, s. 164.

⁸⁰ Tamtéž.

⁸¹ ČERMÁK, Vladimír. FIALA, Petr. HOUBAL, Dalibor. *Pozvání do politologie*. Praha 1994, s. 34.

parlamentu lze uvést přijímání zákonů, funguje jako zastupitelský sbor, dohlíží a kontroluje exekutivu, pomáhá udržovat legitimitu politického systému.⁸²

1.7.1 Ústava České republiky z roku 1993

Ústava České republiky se skládá z preambule a osmi hlav. Preambule Ústavy České republiky zahrnuje část historickou a dále vytyčuje cíle, hodnoty a principy státu. Preambule je oddělitelnou součástí ústavního textu.⁸³ Zdůrazňuje občanský, nikoliv národní princip při vytváření ústavního řádu českého státu. Vyjádření historického členění českého státu na Čechy, Moravu a Slezsko, mělo zdůraznit dějinné kořeny než předurčit jeho budoucí územní členění.⁸⁴ Pavlíček poukazuje, že: „*Státností se zpravidla rozumí existence samostatného státního útvaru a ztotožnění se jeho příslušníků s tímto státem a s jeho hodnotami.*“⁸⁵ Ústava od občanů požaduje budovat, chránit a rozvíjet Českou republiku. Stát je vlastní rovnoprávných, svobodných občanů, kteří mají vůči druhým i celku povinnosti. Vnitřní uspořádání státu má být demokratické, založené na úctě k lidským právům a zásadách občanské společnosti. Česká republika chce být součástí společenství států Evropy a světa. Společné rozvíjení zděděného přírodního a kulturního, hmotného a duchovního bohatství je vztaženo k celé společnosti. Řízení se všemi osvědčenými principy právního státu je konkrétně uvedeno v Ústavě České republiky, která byla přijata prostřednictvím svobodně zvolených zástupců.⁸⁶

Hlava první obsahuje základní ustanovení, hlava druhá se zaměřuje na zákonodárnou moc, hlava třetí na moc výkonnou, kterou tvoří části týkající se prezidenta republiky a vlády. V hlavě čtvrté je zahrnuta moc soudní s částí o Ústavním soudu i dalších soudech. Hlava pátá obsahuje ustanovení o Nejvyšším kontrolním úřadu a hlava šestá o České národní bance. Hlava sedmá se týká územní samosprávy a hlava osmá uvozuje přechodná a závěrečná ustanovení.

⁸² HEYWOOD, Andrew. *Politologie*. Plzeň 2008, s. 407.

⁸³ PAVLÍČEK, Václav. *Ústava a politický systém České republiky*. Praha 1999, s. 164.

⁸⁴ Tamtéž, s. 165.

⁸⁵ Tamtéž.

⁸⁶ Převzato z: <http://www.psp.cz/docs/laws/constitution.html>

Název Česká republika označuje formu státu, tedy republikánské zřízení. Svrchovanost (suverenita) vyjadřuje její vztah k jiným státům, to znamená, že není součástí jiného státu. Je jednotná ve svém uspořádání. Základním principem je úcta k právům a svobodám člověka a občana.⁸⁷ Ve vztahu stát a občan platí v právním státě princip, že občanu je dovoleno vše, co mu není zákonem zakázáno. Nezbytným předpokladem právního státu je právní jistota, která souvisí s požadavky stability práva a zákonnosti. Uvedený požadavek je spojen s principem nezávislosti soudní moci a s nestranností rozhodování soudů.⁸⁸ Jak je uvedeno v čl. 4 Ústavy ČR: „*Základní práva a svobody jsou pod ochranou soudní moci.*“⁸⁹ Nejdůležitějším prvkem demokratického politického systému, který se podílí na formulování zájmů členů společnosti, je volná soutěž svobodně vzniklých politických stran. Politické strany jsou prostředkem k tomuto zabezpečení, v České republice mohou působit pouze strany, které respektují demokratické zásady a odmítají násilí vztahující se k prosazování svých zájmů.⁹⁰

Čl. 7 Ústavy ČR určuje odpovědnost státu za šetrné využívání přírodních zdrojů a ochranu přírodního bohatství. Jedná se např. o zřizování národních parků a chráněných krajinných oblastí, i opatření k ochraně přírody a krajiny. V čl. 8 Ústavy ČR se zaručuje samospráva územních samosprávných celků. Tento článek je rozveden v hlavě sedmé Ústavy ČR.⁹¹ V ustanovení je dále zahrnut výčet státních symbolů České republiky, kterými jsou velký a malý státní znak, státní barvy, státní vlajka, vlajka prezidenta republiky, státní pečeť a hymna. Státními symboly se stát odlišuje od jiných států a vyjadřuje tím svoji identitu a tradice.

Hlava druhá Ústavy České republiky je zaměřena na zákonodárnou moc, která náleží parlamentu. Ten je tvořen dvěma komorami (bikamerální struktura)⁹², a to poslaneckou sněmovnou a senátem.

⁸⁷ PAVLÍČEK, Václav. *Ústava a politický systém České republiky*. Praha 1999, s. 166.

⁸⁸ Tamtéž, s. 167.

⁸⁹ VESELÝ, Zdeněk. *Dějiny českého státu v dokumentech*. Praha 2003, s. 441.

⁹⁰ ŘÍCHOVÁ, Blanka. *Úvod do současné politologie: srovnávací analýza demokratických politických systémů*. Praha 2007, s. 113.

⁹¹ Převzato z: <http://www.psp.cz/docs/laws/constitution.html>

⁹² DAVID, Roman. *Politologie: základy společenských věd*. Olomouc 2005, s. 221.

Poslanecká sněmovna má 200 poslanců, volených na čtyři roky. Poslanecký mandát vzniká okamžikem zvolení. Za okamžik zvolení se považuje den voleb. Mandát má volný charakter, kterým se rozumí zcela nezávislý výkon práv a povinností člena komory.⁹³ V případě zástupců v poslanecké sněmovně může být délka mandátu zkrácena, je-li sněmovna rozpuštěna. Prodloužení mandátu ovšem není možné. Poslanecká sněmovna se obnovuje vždy jako celek. Pokud poslancům skončí mandát, končí i jejich veškerá oprávnění a imunita. Jak uvádí Klokočka: „*Předmětem, který je imunitou chráněn, je nezávislost a pracovní schopnost parlamentu, nikoli osoby poslance.*“⁹⁴

Počet senátorů zastoupených v senátu je 81, zvolených na šestileté období. Každé dva roky se obmění jedna třetina senátorů, obnovuje se tedy vždy částečně. Senát České republiky byl poprvé zvolen v roce 1996 a je nerozpuštělný.

Volby do sněmoven se konají tajným hlasováním na základě všeobecného, rovného a přímého volebního práva. Volby vyhlašuje prezident republiky a konají se vždy ve dvou dnech, na území ČR v pátek a v sobotu. Do poslanecké sněmovny principem poměrného zastoupení a do senátu podle zásad většinového systému. Aktivní volební právo má každý občan České republiky, který dovršil věku 18 let. Pasivní volební právo do poslanecké sněmovny má každý občan České republiky, který dosáhl 21 let. Do senátu může být zvolen každý občan České republiky, kterému je minimálně 40 let. Další podmínky voleb stanovuje zákon. Nikdo nemůže být současně členem poslanecké sněmovny a senátu. S funkcí poslance nebo senátora je neslučitelný výkon úřadu prezidenta republiky a funkce soudce. Poslanec nebo senátor, který je členem vlády, nemůže být předsedou ani místopředsedou poslanecké sněmovny či senátu.

Pavlíček se zmiňuje: „*Členové parlamentu skládají slib na první schůzi, které se zúčastní po svém zvolení. Obsahem slibu je tradičně prohlášení věrnosti republice.*“⁹⁵ Členové parlamentu dále slibují, že svůj mandát budou vykonávat v zájmu všeho lidu a podle svého nejlepšího vědomí a svědomí. Čl. 33 Ústavy ČR

⁹³ KOLÁŘ, Petr. VALENTA, Petr. *Poslanecká sněmovna Parlamentu České republiky*. Praha 2011, s. 32-33.

⁹⁴ KLOKOČKA, Vladimír. *Ústavní systémy evropských států*. Praha 1996, s. 349.

⁹⁵ PAVLÍČEK, Václav. *Ústava a politický systém České republiky*. Praha 1999, s. 172.

uvádí: „Dojde-li k rozpuštění poslanecké sněmovny, přísluší senátu přijímat zákonná opatření ve věcech, které nesou odkladu a vyžadovaly by jinak přijetí zákona.“⁹⁶ Senátu však nepřísluší přijímat zákonná opatření týkající se Ústavy ČR, státního rozpočtu, státního závěrečného účtu, volebního zákona a mezinárodních smluv. Poslaneckou sněmovnu může rozpustit prezident republiky. Ale nelze ji rozpustit tři měsíce před skončením volebního období.⁹⁷ Pavlíček poukazuje, že: „Komory jsou způsobilé se usnášet alespoň za přítomnosti jedné třetiny svých členů.“⁹⁸ K přijetí usnesení komory je zapotřebí nadpoloviční většiny přítomných poslanců nebo senátorů. Komory také zřizují jako své orgány výbory a komise.

Systém procesních postupů, pomocí nichž zákon vzniká (legislativní proces), lze rozčlenit do několika fází. První z nich je navrhování zákonů, kdy návrhy zákona může podávat poslanec, skupina poslanců, senát, vláda a zastupitelstvo vyššího územního samosprávného celku. Zákonodárná iniciativa o státním rozpočtu a návrh státního závěrečného účtu podává vláda. Priorita poslanecké sněmovny se projevuje v tom, že jen jí lze podat návrhy zákonů. Projednávání návrhů zákona probíhá ve třech čteních. Návrh zákona se předloží parlamentním výborům k projednání až po prvním čtení v plénu, jež se zabývalo diskusí o zásadách návrhu. Jednání ve výborech představuje rozhodující fázi zákonodárského procesu. Po této fázi se projednávají jednotlivé části zákona v rámci druhého čtení. Ve třetím čtení následuje obecná debata o zákonu a hlasování o něm.⁹⁹

Návrh zákona po schválení většiny přítomných poslanců postoupí senátu. V případě, že senát návrh zákona zamítne, hlasuje o něm poslanecká sněmovna znovu. Návrh zákona je přijat, pokud je schválen nadpoloviční většinou všech poslanců. „Jestliže senát návrh zákona vrátí poslanecké sněmovně s pozměňovacími návrhy, hlasuje o něm poslanecká sněmovna ve znění schválené senátem,“ určuje Ústava ČR.¹⁰⁰ K usnesení dojde v případě schválení návrhu zákona většinou přítomných poslanců. Pokud poslanecká sněmovna neschválí návrh zákona

⁹⁶ VESELÝ, Zdeněk. *Dějiny českého státu v dokumentech*. Praha 2003, s. 443.

⁹⁷ Převzato z: <http://www.psp.cz/docs/laws/constitution.html>

⁹⁸ PAVLÍČEK, Václav. *Ústava a politický systém České republiky*. Praha 1999, s. 172.

⁹⁹ KLOKOČKA, Vladimír. *Ústavní systémy evropských států*. Praha 1996, s. 345-346.

¹⁰⁰ Převzato z: <http://www.psp.cz/docs/laws/constitution.html>

ve znění upraveném senátem, hlasuje znovu o návrhu zákona ve znění, ve kterém byl předán senátu. Návrh zákona je přijat v případě schválení nadpoloviční většinou všech poslanců. „*Jestliže senát vyjádří vůli nezabývat se návrhem zákona, je tímto usnesením návrh zákona přijat,*“ pojednává čl. 48 ústavního zákona.¹⁰¹ Prezident republiky schválí a podepíše zákon nebo má právo vrátit přijatý zákon, s výjimkou zákona ústavního, s odůvodněním do 15 dnů ode dne, kdy mu byl postoupen. O vráceném zákonu hlasuje opět poslanecká sněmovna. V případě schválení nadpoloviční většinou všech poslanců se zákon vyhlásí, jinak platí, že zákon nebyl přijat. Přijaté zákony podepisuje předseda poslanecké sněmovny, prezident republiky a předseda vlády. K platnosti zákona je zapotřebí vyhlášení, které stanovuje zákon.¹⁰²

Senát se má podílet na zákonodárné činnosti poslanecké sněmovny, které přísluší návrhy zákonů projednat jako první. V určitých oblastech má senát absolutní veto. K přijetí usnesení a vyhlášení válečného stavu a k souhlasu s pobytem cizích vojsk na území České republiky se vyžaduje souhlas nadpoloviční většiny jak poslanců, tak senátorů. Také k přijetí ústavního zákona a ke schválení mezinárodní smlouvy je nutný souhlas obou komor Parlamentu ČR, a to třípětinových většin. Souhlas obou komor je zapotřebí i v případě přijetí volebního zákona či jeho změny. V ostatních záležitostech disponuje senát suspenzivním vetem vůči zákonům, které byly schváleny poslaneckou sněmovnou.¹⁰³

Hlava třetí se zabývá mocí výkonnou, tj. prezidentem republiky a vládou. Hlava státu je volena Parlamentem České republiky (platné k roku 2012) na volební období pěti let, které začíná dnem složení slibu. Může být zvolen pouze dvakrát za sebou. Prezident reprezentuje stát navenek, má oprávnění udělovat státní vyznamenání a amnestie. Je vrchním velitelem ozbrojených sil, sjednává a ratifikuje mezinárodní smlouvy. Do pravomocí prezidenta náleží zajišťování rovnováhy ústavních mocí, jmenování a odvolání předsedy vlády a dalších členů vlá-

¹⁰¹ VESELÝ, Zdeněk. *Dějiny českého státu v dokumentech*. Praha 2003, s. 445.

¹⁰² Převzato z: <http://www.psp.cz/docs/laws/constitution.html>

¹⁰³ KLOKOČKA, Vladimír. *Ústavní zřízení České republiky*. Praha 1997, s. 30-31.

dy, přijímá jejich demisi.¹⁰⁴ V parlamentním systému platí zásada, že rozhodnutí prezidenta vyžadují ke své platnosti podpis předsedy vlády. Vláda tedy svým souhlasem k opatření prezidenta vyjadřuje ochotu převzít odpovědnost před poslaneckou sněmovnou. Vláda je vrcholným orgánem výkonné moci ve vztahu k nižším správním úřadům v čele s předsedou (premiérem). Vláda řídí státní správu, a to zejména prostřednictvím jednotlivých ministerstev a dalších úřadů. Poslanecká sněmovna má právo vyslovit vládě nedůvěru a přimět ji k demisi. Politická důvěra Parlamentu ČR vůči vládě je základním předpokladem parlamentarismu. Po jmenování předsedy vlády a ostatních členů předstoupí vláda do 30 dnů před poslaneckou sněmovnu a požádá ji o vyslovení důvěry. Pokud nezíská vláda důvěru, probíhá tento proces podruhé, popřípadě potřetí, prezident jmenuje předsedu vlády na návrh předsedy poslanecké sněmovny.¹⁰⁵ Vláda je orgánem kolektivním, i když v ní má předseda vlády prioritní postavení, tvoří jednotný celek. Všechna usnesení a stanoviska jsou chápána jako rozhodnutí celku.¹⁰⁶

Moc soudní je vykonávána prostřednictvím orgánů moci soudní, soustavou soudů a Ústavním soudem. Základním principem nezávislosti a nestrannosti soudů je rozdělení moci na zákonodárnu, výkonnou a soudní. Soudní moc je založena na psaných zákonech. Hlavní náplní Ústavního soudu je ochrana ústavnosti. Ústavní soudce je jmenován prezidentem se souhlasem senátu na dobu deseti let. Ústava stanovuje uzavřenou soustavu soudů, kterou tvoří dva nejvyšší soudy, Nejvyšší soud a Nejvyšší správní soud, oba se sídlem v Brně, dále Vrchní soudy se sídlem v Praze a Olomouci, krajské a okresní soudy. Jedná se tedy o čtyřstupňovou soustavu. Ústavní soud je autonomně pojatým soudem, není další instancí soudní soustavy.¹⁰⁷

Hlava pátá zavádí do politického systému nezávislou moc kontrolní v podobě Nejvyššího kontrolního úřadu. V jeho kompetenci je hospodaření se státním majetkem a plnění státního rozpočtu. V čele stojí prezident Nejvyššího kontrolní-

¹⁰⁴ VODIČKA, Karel. CABADA, Ladislav. *Politický systém České republiky: historie a současnost*. Praha 2007, s. 268.

¹⁰⁵ KLOKOČKA, Vladimír. *Ústavní zřízení České republiky*. Praha 1997, s. 31-33.

¹⁰⁶ PAVLÍČEK, Václav. *Ústava a politický systém České republiky*. Praha 1999, s. 175.

¹⁰⁷ Tamtéž, s. 175-177.

ho úřadu, který je spolu s viceprezidentem jmenován na návrh poslanecké sněmovny prezidentem republiky.

V hlavě šesté je ústavně zakotvena činnost České národní banky. Jejím hlavním úkolem je péče o cenovou stabilitu. V čele České národní banky stojí guvernér, kterého jmenuje do funkce prezident republiky.

Územní samospráva je zakotvena v hlavě sedmé. Základními územními samosprávnými celky jsou obce, kraje tvoří vyšší územní samosprávné celky, územní samospráva je tedy dvoustupňová. Oba stupně jsou spravovány samostatně zastupitelstvem, které je voleno na čtyři roky.¹⁰⁸ Přechodná a závěrečná ustanovení jsou zmíněna v hlavě osmé.

¹⁰⁸ DAVID, Roman. *Politologie: základy společenských věd*. Olomouc 2005, s. 243.

2 Organizační forma exkurze

Pedagogické principy jsou obecné požadavky vyplývající ze zákonitostí výchovně vzdělávacího procesu, uplatňují se jako vedoucí hlediska v pedagogické činnosti. Dodržujeme tedy zásady: vědeckosti, spojení teorie s praxí, zásady uvědomělosti v osvojování vědomostí, trvalosti poznatků a aktivity, princip názornosti, soustavnosti, postupnosti, maximální srozumitelnosti, dále individuálního přístupu a výchovného vyučování.

Princip vědeckosti je jedním z nejdůležitějších principů vzdělávání. Vzdělání se uskutečňuje na základě osvojování systému vědeckých poznatků a jejich uplatňování v různých druzích lidské aktivity. Předpokládá se vědeckost obsahu, ale i metod. Princip spojení teorie s praxí rozvíjí schopnost znalosti prakticky uplatňovat při řešení problémů v životě. Princip uvědomělosti a aktivity vyjadřuje požadavek, aby byly probírané poznatky a informace cílevědomě a aktivně vnímány, chápány, promýšleny a aplikovány. Princip názornosti je zaměřen na vytváření představ na základě bezprostředního vnímání předmětů a jevů objektivní skutečnosti nebo jejich vyobrazení. Princip individuálního přístupu vyžaduje při uskutečňování výchovně vzdělávacích cílů přihlídnutí k individuálním zvláštnostem žáků a používá adekvátní prostředky, metody i formy výuky.¹⁰⁹

Na základě Kratochvíla, Solfronka a Urbánka jsou realizace cíle a obsahu vyučování závislé na optimálně vybraném způsobu výuky. Prostředky vyučování, kam zařazujeme způsoby práce pedagoga, nazýváme vyučovacími metodami. Podle uspořádání výuky v daném času a prostoru charakterizujeme organizační formy vyučování.¹¹⁰

Skalková hovoří o vyučovací metodě jako způsobu záměrného uspořádání činností učitele a žáků, které směřují ke stanoveným cílům. Inovační teorie a koncepce soustřeďují pozornost nejen k metodické kompetenci vyučujícího, ale kla-

¹⁰⁹ SKALKOVÁ, Jarmila. SKALKKA, Jarolím. *Kapitoly z pedagogiky politického vzdělávání*. Praha 1979, s. 13.

¹¹⁰ KRATOCHVÍL, Milan. SOLFRONK, Jan. URBÁNEK, Petr. *Základy didaktiky*. Liberec 2002, s. 8.

dou důraz i na aktivní účast žáků. Jde o metody, které budou umožňovat aktivitu žáků, budou vytvářet prostor pro iniciativní a tvořivé činnosti a získávání osobních zkušeností.¹¹¹

Metody získávání nových poznatků rozdělujeme podle Skalkové do několika kategorií, a to na metody slovního projevu, kam se zařazují metody monologické (vyprávění, vysvětlování, popis, instruktáž, přednáška), metody dialogické (rozhovor, diskuse, beseda) a metody práce s textem (práce s textem učebnice, práce s číselným či grafickým materiálem, práce s pracovními sešity, práce s doplňkovou literaturou). Dále na metody názorné, kam se začleňují demonstrace a pozorování. Také metody praktické, zahrnující praktická cvičení a metody pokusů.

Dle Skalkové metodou demonstrační nazýváme demonstrace předvádějící předměty, jevy, procesy a činnosti. Významný je typ demonstrace, který se uskutečňuje organizační formou exkurze.¹¹² Umožňuje bezprostředně poznávat prostředí v reálném čase. K metodám demonstrace přiřazujeme i pozorování. Jádrem demonstračních metod je cílevědomé a plánovité pozorování, které poskytuje dostatečnou zásobu konkrétních představ pro další poznávací činnost. Demonstrace lze užít s prospěchem i jako prostředku motivačního, vzbuzující zájem o probíranou látku.¹¹³

Exkurze podle Pettyho náleží k vyučovací metodě, z nichž si žáci nejvíce pamatují a motivují do učení.¹¹⁴

Mojžíšek se zmiňuje o exkurzi jako o vyučovací formě, tedy jako o typu vyučovací hodiny uskutečněný v prostředí mimo rámec školy. Mojžíšek přímo pokládá za nesprávné, jestliže je exkurze zařazena do vyučovacích metod.¹¹⁵

¹¹¹ SKALKOVÁ, Jarmila. *Obecná didaktika*. Praha 1999, s. 166-167.

¹¹² SKALKOVÁ, Jarmila. SKALKA, Jarolím. *Kapitoly z pedagogiky politického vzdělávání*. Praha 1979, s. 157.

¹¹³ SKALKOVÁ, Jarmila. *Obecná didaktika*. Praha 1999, s. 180-181.

¹¹⁴ PETTY, Geoffrey. *Moderní vyučování*. Praha 2002, s. 270.

¹¹⁵ MOJŽÍŠEK, Lubomír. *Didaktika: Teorie vzdělání a vyučování*. Praha 1988, s. 110.

Podstatnou částí exkurze se stává demonstrace jevů a objektů. Metodické jádro exkurze tvoří exkurzní demonstrace.¹¹⁶

Většina autorů se shoduje, že exkurze patří k organizačním formám vyučování, autorka práce se k této možnosti přiklání.

2.1 Význam exkurzí

Exkurze znamená kolektivní návštěvu významného místa nebo zařízení s kulturně výchovným a vzdělávacím cílem.¹¹⁷ Základní organizační formou vyučování v občanské nauce je vyučovací hodina ve třídě, mělo by se stávat téměř nutností uskutečňovat vyučování i v další organizační formě vyučování, kterou jsou exkurze, jak uvádí Opatřilová.¹¹⁸ Exkurze postupně pronikají do škol a stávají se důležitým doplňkem školní výchovy. Dochází ke spojení teorie s praxí. Prostřednictvím exkurze se do paměti žáků trvale ukládají myšlenky spojené s prožitky a poznatky získané na exkurzi.¹¹⁹ Velký význam mají exkurze pro rozvoj rozumových schopností a myšlení. Žáci poznávají objekty a jevy v přirozeném prostředí.¹²⁰ Exkurzí se učivo přesouvá mimo obvyklou učebnu, realizuje se tedy v mimoškolním prostředí. Učitel používá této organizační formy vyučování, jestliže chce žáky seznámit s jevy, které jim nemůže ukázat v učebně. Exkurze slouží k autentickému setkání s lidmi, institucemi a krajinami.¹²¹ Školní exkurzi lze charakterizovat jako jednu z aktivizujících organizačních forem vyučování, žáci se sami na výuce aktivně podílejí, mohou se vyjádřit k předpokládanému zaměření exkurze, k jejímu obsahu a způsobu realizace. Žáci získávají rovněž na exkurzi cenné dovednosti, učí se správnému chování, rozvíjí

¹¹⁶ MOJŽÍŠEK, Lubomír. *Teorie vyučovacích forem*. Praha 1984, s. 149-150.

¹¹⁷ BUMERL, Jiří. *Exkurze v novém pojetí výchovně vzdělávací práce: Exkurze do oblasti Soběslavských blat*. České Budějovice 1987, s. 1.

¹¹⁸ OPATŘILOVÁ, Marie. *Výcházky a exkurze v občanské nauce*. Brno, s. 179.

¹¹⁹ BUMERL, Jiří. *Exkurze v novém pojetí výchovně vzdělávací práce: Exkurze do oblasti Soběslavských blat*. České Budějovice 1987, s. 1.

¹²⁰ MOJŽÍŠEK, Lubomír. *Pionýrské exkurze a vycházky*. Praha 1955, s. 10-11.

¹²¹ PARADIES, Liane. LINSER, Hans Jürgen. *Differenzieren im Unterricht*. Berlin 2001, s. 159.

se jejich ukázněností.¹²² Exkurze mají význam pro získání názorů, zkušeností a poznatků.¹²³ Základním úkolem exkurze je zvyšovat zájem o vzdělání a obohatit žáky vědomostmi a poznáním nového obsahu nebo zaměření.¹²⁴ Výchovně nejdůležitější jsou exkurze, které na dosavadní vědomosti žáků navazují a dále je prohlubují, rozšiřují a upevňují.¹²⁵ Žáci si nejen osvojují vědomosti, ale i se učí chápat vzájemné souvislosti a utváří se celá jejich osobnost.¹²⁶

Pro získání nových poznatků je výhodnější a efektivnější práce žáků v terénu než práce s pomůckami v budově školy. Na exkurzích hovoří učitel se žáky zejména o tom, co jim může bezprostředně ukázat. Exkurze by se neměla změnit v přednáškovou vyučovací hodinu. Při exkurzích můžeme používat četné aktivizující metody výuky jako je pozorování, rozhovor, úvahové a teoretické otázky, výklad s demonstrací, řešení problémových úloh nebo zpracování zadaného projektu, praktická činnost a opakování. Exkurze se pro žáky stává atraktivní a příjemnou formou vyučování, na které se mohou sami podle svých schopností a možností podílet a která jim umožňuje získávat poznatky jinak než z výkladu učitele a učebnic.¹²⁷ To vše nutí žáky ke zvýšené pozornosti, spolupráci a plnému využití získaných vědomostí.¹²⁸ Při exkurzi můžeme účinně rozvíjet pozorovací schopnosti žáků ve spojení s myšlenkovým procesem.¹²⁹ Nové vědomosti, které žáci získají vlastním pozorováním nebo pokusem, jsou pro ně snáze zapamatovatelné a trvalejšího charakteru. Důležité je také upevnění zdraví žáků, neboť pobyt ve venkovním prostředí je vhodným protipólem pobytu v uzavřených místnostech školní budovy. Exkurze se využívá s různými cíli, jednak podporuje názornost vyučování, prohlubuje společenskovední, přírodo-

¹²² ZIEGLER, Václav. *Exkurze jako inovativní metoda výuky biologie a geologie*. Praha 2004, s. 5.

¹²³ BUMERL, Jiří. *Exkurze v novém pojetí výchovně vzdělávací práce: Exkurze do oblasti Soběslavských blat*. České Budějovice 1987, s. 2.

¹²⁴ MOJŽÍŠEK, Lubomír. *Pionýrské exkurze a vycházky*. Praha 1955, s. 33.

¹²⁵ Tamtéž, s. 34.

¹²⁶ OPATŘILOVÁ, Marie. *Vycházky a exkurze v občanské nauce*. Brno, s. 181.

¹²⁷ ZIEGLER, Václav. *Exkurze jako inovativní metoda výuky biologie a geologie*. Praha 2004, s. 6.

¹²⁸ BUMERL, Jiří. *Exkurze v novém pojetí výchovně vzdělávací práce: Exkurze do oblasti Soběslavských blat*. České Budějovice 1987, s. 3.

¹²⁹ Tamtéž, s. 4.

vědné, technické i praktické znalosti žáků. Ukazuje praktický význam osvojených poznatků a jejich využití, navozuje vztah vyučování k praktickému životu, posiluje motivaci, zájem, profesionální orientaci žáků.¹³⁰

Žáci na exkurzi získají nejen teoretické poznatky (vědomosti) a praktické zkušenosti, ale i sociální zkušenosti, zaměřené na rozvoj vztahů mezi žáky a komunikaci mezi pedagogy a žáky. Osobní účast na exkurzi má značný vliv na obohacení se o nové a originální zážitky.¹³¹ Paradies a Linser hovoří: „*Exkurze upevňují třídní spolupráci, rozšiřují obzory a vyvolávají tak procesy, které podporují osobní rozvoj žáků.*“¹³² Žáci nabývají mezi sebou pocitu sounáležitosti. Vyučující tráví více času s žáky a má je tedy možnost poznat z jiných úhlů pohledu. Na exkurzích se ukazuje i zručnost a šikovnost žáků.¹³³

2.2 Klasifikace exkurzí

Exkurze rozdělujeme podle různých hledisek.

Podle obsahu exkurze dělíme na: specializované (monotematické), které jsou zaměřené pouze na určité téma (tematická uzavřenost)¹³⁴ nebo obor a na komplexní, které zahrnují více oborů, spojují v sobě řadu vyučovacích předmětů.

Dále podle prostředí, ve kterém se konají, a to buď do přírody, do muzea, na výstavy, do hvězdárny, do různých ústavů a zařízení atd.

Také rozdělujeme exkurze podle časové náročnosti na krátkodobé – několik hodin a dlouhodobé – celodenní, vícedenní.

Podle vztahu k učivu třídíme exkurze na úvodní, ty slouží jako východisko pro motivaci tematického celku a pro sběr materiálu k výuce.¹³⁵ Opatřilová říká:

¹³⁰ ZIEGLER, Václav. *Exkurze jako inovativní metoda výuky biologie a geologie*. Praha 2004, s. 6.

¹³¹ VOLKMANN, H. J. *Exkursionen effizienter gestalten. Untersuchungen zur Exkursionsdidaktik im Rahmen einer Angewandten Didaktik der Geographie (Heft 6)*. Augsburg 1986, s. 34.

¹³² PARADIES, Liane. LINSER, Hans Jürgen. *Differenzieren im Unterricht*. Berlin 2001, s. 75.

¹³³ Tamtéž, s. 64-65.

¹³⁴ MICKEL, Wolfgang. ZITZLAFF, Dietrich. *Handbuch zur politischen Bildung*. Bonn 1988, s. 285.

¹³⁵ ZIEGLER, Václav. *Exkurze jako inovativní metoda výuky biologie a geologie*. Praha 2004, s. 6-7.

„Úkolem úvodních exkurzí je získat správné představy a poznatky o předmětech a jevech, které budou probírány v následujících vyučovacích hodinách.“¹³⁶ Dále na průběžné, ty umožňují přímé zprostředkování a předávání učiva, uskutečnime ji v průběhu školního roku a závěrečné, které hrají významnou roli ve shrnutí, aplikaci a prohloubení vědomostí, dovedností a návyků vytvořených a osvojených v předcházející výuce, kdy žáci např. vyplňují pracovní listy.¹³⁷ Některé prvky exkurze tedy budou navazovat na probírané učivo, jiné budou doplňovat již dříve získané poznatky, některé budou poznání žáků předcházet. Takové poznání bude ucelené, poskytující maximální množství poznatků.

Autoři Čapek a Mejzlík uvádějí typy exkurzí během vyučovacího procesu. Za první exkurze, při kterých se vyučuje nové učivo. Hodnotíme-li jednotlivé typy exkurzí podle stupně obtížnosti, první typ je nejobtížnější. Výklad nového učiva na exkurzi vyžaduje mimořádnou soustředěnost žáků i větší úsilí od pedagoga. I když se může dosáhnout dobrých výsledků, nelze opomenout, že hodina probíhá za neobvyklých okolností. Dále Čapek a Mejzlík uvádějí, že: „*Také časově je tento způsob vyučování náročnější než běžná hodina v učebně.*“¹³⁸ Druhý typ exkurze demonstruje probranou látku. Učivo bylo teoreticky v učebně probráno a přímo na exkurzi se provádí demonstrace. Pedagog si ověřuje, do jaké míry bylo učivo žáky pochopeno.¹³⁹ Třetím typem exkurzí jsou takové, kdy se provádí opakování a upevnění učiva.

2.3 Obecné pokyny k exkurzím

Exkurze tvoří s vyučovacím procesem celek. „*Využití poznatků z exkurze je stejně důležité jako exkurze sama,*“ uvádí Bumerl.¹⁴⁰ Úspěšné provedení a

¹³⁶ OPATŘILOVÁ, Marie. *Výcházky a exkurze v občanské nauce*. Brno, s. 181.

¹³⁷ ZIEGLER, Václav. *Exkurze jako inovativní metoda výuky biologie a geologie*. Praha 2004, s. 6-7.

¹³⁸ ČAPEK, Václav. MEJZLÍK, Zdeněk. *Zeměpisné vycházky a komplexní exkurze*. Brno 1963, s. 8.

¹³⁹ Tamtéž, s. 9.

¹⁴⁰ BUMERL, Jiří. *Exkurze v novém pojetí výchovně vzdělávací práce: Exkurze do oblasti Soběslavských blat*. České Budějovice 1987, s. 4.

využití exkurze má význam v poznání a pochopení daného tématu.¹⁴¹ „Exkurzi je vhodné uskutečnit po probrání příslušného tematického celku, žáci již mají určité vědomosti o příslušném tématu, můžeme s nimi o problémech diskutovat a zároveň se jejich znalosti upevňují a prohlubují, také snáze přijímají poznatky nové, rozšiřující,“ polemizuje Ziegler.¹⁴²

Každá exkurze má tři hlavní části: přípravu, vlastní provedení a zhodnocení. Příprava na plánovanou exkurzi zahrnuje určení vhodného ročního období, v němž bude exkurze realizována a stanovení data konání exkurze. Tematická náplň exkurze místo konání přímo předurčuje. Stanovíme cíl exkurze, co chceme žákům ukázat, jaké poznatky mají získat a jakým způsobem toho dosáhneme. Je vhodné vycházet z dosavadních znalostí žáků a ty dále rozvíjet. Informujeme žáky o časovém plánu, potřebných pomůckách i vhodném oblečení a obuvi.¹⁴³ Pedagog naplňuje trasu exkurze a jednotlivá zastavení. Rozhodne způsob dopravy na exkurzi a popřípadě zajistí ubytování. Před samotnou exkurzí pedagog nastuduje odbornou literaturu a mapu oblasti, kterou s žáky navštíví. Pokud je to možné, sám si uvažovanou trasu projde.

Exkurzi je možné realizovat dvěma způsoby: všichni žáci pracují na jednom tématu společně, nebo třídu rozdělíme do několika skupin a každá z nich zpracovává jiné téma. V obou případech se žáci učí spolupracovat, diskutovat, hájit své názory i respektovat druhé. Rozvíjí se u nich vyjadřovací i organizační schopnosti a pocit odpovědnosti za vykonanou práci. Při plnění jednotlivých úkolů můžeme navázat i na ostatní vyučovací předměty, zejména na dějepis, zeměpis, přírodopis nebo výtvarnou výchovu. Exkurze tak podporuje tvorbu mezipředmětových vztahů.¹⁴⁴

¹⁴¹ BUMERL, Jiří. *Exkurze v novém pojetí výchovně vzdělávací práce: Exkurze do oblasti Soběslavských blat*. České Budějovice 1987, s. 4.

¹⁴² ZIEGLER, Václav. *Exkurze jako inovativní metoda výuky biologie a geologie*. Praha 2004, s. 10.

¹⁴³ BUMERL, Jiří. *Exkurze v novém pojetí výchovně vzdělávací práce: Exkurze do oblasti Soběslavských blat*. České Budějovice 1987, s. 7-9.

¹⁴⁴ ZIEGLER, Václav. *Exkurze jako inovativní metoda výuky biologie a geologie*. Praha 2004, s. 10.

Při samotné exkurzi učitel používá celou řadu vyučovacích metod, nejdůležitější je však metoda demonstrace. Ziegler uvádí: „*Učitel směřuje pozornost žáků tak, aby si všímali podstatných jevů a procesů, vede je k jejich analýze, chápání vzájemných vztahů, spojování názorného materiálu s dosavadními poznatky a zkušenostmi.*“¹⁴⁵

Při exkurzi jsou také realizovány výchovně vzdělávací cíle pomocí dodržování následujících zásad: na začátku exkurze sdělí pedagog žákům důležité organizační pokyny. Dále zajistí, aby žáci věnovali pozornost samotné demonstraci, tj. nezačíná dlouhé přednášky, sdělí žákům jen důležitá fakta, nepřetěžuje výklad značnými podrobnostmi a neodbíhá od daného tématu. Vhodně žáky motivuje pokládáním různých problémových otázek, didaktickými hrami, podporou soutěživosti. Neustále kontroluje a hodnotí činnost žáků.¹⁴⁶ Ze strany žáků dochází k vytváření protokolů, provedení projektů, doplnění pracovních listů, sbírání studijního materiálu, pořizování audiovizuálních dokumentů, demonstrování a interpretaci výsledků.¹⁴⁷

Vědomosti a poznatky získané na exkurzi je třeba upevnit a systematizovat hned v následující vyučovací hodině, zpracují se a ohodnotí samostatné práce žáků, opraví a vysvětlí případné chyby a nedostatky. Materiál nasbíraný na exkurzi se zpracuje a zařadí se k pomůckám. Může se vytvořit výstava zpracovaných materiálů, fotografií, předvést výsledky v podobě map, tabulek, grafů a také se zaměřit na reflexi výsledků exkurze a její výpovědní hodnotu.¹⁴⁸

Shrnou se a zhodnotí výsledky, jakých žáci na exkurzi dosáhli. Pedagog se zeptá žáků, jak oni sami exkurzi hodnotí, zda ji považují za přínosnou a obohacující, s čím byli spokojeni a naopak s čím spokojeni nebyli. Podle získaných informací může pedagog upravit exkurze následující.¹⁴⁹

¹⁴⁵ ZIEGLER, Václav. *Exkurze jako inovativní metoda výuky biologie a geologie*. Praha 2004, s. 8.

¹⁴⁶ Tamtéž, s. 8-9.

¹⁴⁷ HEMMER, Ingrid. *Exkursion*. Dettelbach 2001, s. 80.

¹⁴⁸ Tamtéž.

¹⁴⁹ ZIEGLER, Václav. *Exkurze jako inovativní metoda výuky biologie a geologie*. Praha 2004, s. 9.

2.4 Motivace před exkurzí

Motivace činností žáků může být velmi rozmanitá. Motivačně působí např. sám obsah učiva, zajímavost látky, osobní význam cíle činnosti, problém, který má žák řešit, systematická kontrola výsledků, jejich zhodnocení, určitá aspirační úroveň žáka, strach, osobnost učitele a jiné. V případě některých exkurzí jsou motivační prvky přímo jejich součástí. Pokud tomu tak není, můžeme před exkurzí využít např. pexeso, složit rozstříhanou mapu trasy exkurze, atd. Záleží přímo na konkrétním žákovi, každý je schopen tvořivého jednání, i když v různé míře a intenzitě. Tvořivost nelze vidět pouze v souvislosti s intelektuálními schopnostmi. Vysoké intelektuální schopnosti nemusí vždy znamenat i vysoce rozvinutou tvořivost. Tvořivost se chápe z hlediska celé osobnosti člověka. Úkolem výchovně vzdělávacího procesu je tedy vytvářet podmínky pro rozvíjení prvků tvořivosti v činnosti žáků.¹⁵⁰

Také byl vytvořen autorkou diplomové práce motivační plakát¹⁵¹ informující o možnosti se zúčastnit exkurze zaměřené na zákonodárnu moc ve státě. Následně byl zhotoven informační list¹⁵² k samotné organizaci exkurze.

2.5 Pracovní listy k exkurzi

Práce s pracovním listem zajišťuje vyučujícímu kontrolu vědomostí žáků, proto pracovní listy patří k moderním prostředkům ve výuce. Pracovní listy připravuje vyučující z látky příslušné vyučovací hodiny, tematického celku nebo pro jednotlivé exkurze.

Pracovní listy obsahují různé typy úkolů: otázky vyžadující jednoslovnou odpověď, připouštějící volbu několikeré odpovědi, přiřazovací úkoly, doplňování, popis nákresu.

Pracovní listy mohou plnit ve výuce různou funkci. Nejčastěji jsou využívány k zopakování, upevňování a systematizaci učiva. Dále žáky vhodně

¹⁵⁰ SKALKOVÁ, Jarmila. *Od teorie k praxi vyučování*. Praha 1978, s. 95.

¹⁵¹ Viz příloha č. 6

¹⁵² Viz příloha č. 4, viz příloha č. 5

motivují, poskytují doplňující informace k probranému učivu. Vedou žáky ke zpracování a hodnocení dat. Pracovní listy zajišťují rychlou kontrolu informující žáka, ale i pedagoga.

Využit pracovní list může pedagog v rámci výkladové hodiny, na konci exkurze, aby zjistil, jaké poznatky žáci během exkurze získali. Vyplní-li žáci pracovní listy před exkurzí a po jejím proběhnutí, může porovnat, které vědomosti si žáci upevnili a kterých nově nabyli, a do jaké míry to ovlivnila exkurze. Pracovní list lze použít i jako formu kontrolního testu, který hodnotí znalosti žáků, jednotlivé úkoly pracovního listu lze po rozstříhání použít odděleně, při výuce nebo na exkurzi. Také mohou pracovní listy tvořit součást projektu.¹⁵³

V příloze je k nahlédnutí vypracovaný pracovní list¹⁵⁴, inspirovaný nejen českou literaturou¹⁵⁵, ale také zahraničními publikacemi.¹⁵⁶

¹⁵³ ZIEGLER, Václav. *Exkurze jako inovativní metoda výuky biologie a geologie*. Praha 2004, s. 10.

¹⁵⁴ Viz příloha č. 9

¹⁵⁵ ZIEGLER, Václav. *Exkurze jako inovativní metoda výuky biologie a geologie*. Praha 2004, s. 168-189.

¹⁵⁶ SCHNEIDER, Ilona Katharina. *Politische Bildung in der Grundschule. Sachinformationen, didaktische und methodische Überlegungen, Unterrichtsideen und Arbeitsmaterialien für die 1. bis 4. Klasse*. Hohengehren 2007, s. 75

3 Návrh realizace exkurze do Parlamentu České republiky

Vyučující si stanoví optimální období konání exkurze. V případě exkurze do Parlamentu České republiky se jedná nejlépe o roční období podzim a jaro. Vyučující zvolí datum exkurze (jeden den) a dopravu na místo exkurze, nejčastěji autobusem nebo vlakem. Určí se vedoucí exkurze, případně další pedagogický dozor. Zaměření exkurze se týká zákonodárné moci ve státě, tedy i cílem je žáky seznámit s prostory a fungováním Parlamentu ČR. Před exkurzí si pedagog prostuduje trasu po Praze a vytvoří harmonogram celého dne. Připraví si informativní vystoupení před žáky a seznámí je s tím, co na exkurzi uvidí nebo co by mohli vidět. Nastíní případné problémy bezpečnosti, stravování, oblečení a dále pomůcky, které je potřeba si vzít s sebou na exkurzi. Vyučující si může připravit pracovní listy, které doplní samotnou exkurzi. Při vlastní realizaci exkurze dochází k využívání různých vyučovacích metod. Jedná se např. o výklad, vysvětlování, vyprávění, popis, rozhovor, práce s pracovním listem i pozorování.¹⁵⁷

Pro potřeby diplomové práce byly osloveny dvě základní školy, které uvítaly možnost organizace exkurze do Parlamentu České republiky. Každá škola měla rozdílné požadavky na organizování a obsah exkurze. Nicméně obě se podařilo realizovat tak, aby výsledek byl přijatelný jak pro potřeby oslovených škol, tak pro výzkum v rámci mé diplomové práce. Oslovena byla základní škola J. Š. Baara z Českých Budějovic a základní škola Dukelská z Českých Budějovic.

Členové poslanecké sněmovny zasedají v Thunovském paláci na Malé Straně v Praze. Sídlem senátu se stal areál Valdštejnského paláce na Malé Straně v Praze, spolu s Valdštejnskou zahradou a jízdárnou, dále Kolovratským a Malým Fürstenberským palácem. Historické prostory Valdštejnského paláce nechal

¹⁵⁷ BUMERL, Jiří. *Exkurze v novém pojetí výchovně vzdělávací práce: Exkurze do oblasti Soběslavských blat*. České Budějovice 1987, s. 10-11.

postavit Albrecht z Valdštejna, který v paláci pobýval do roku 1630.¹⁵⁸ V držení Valdštejnů byl palác do roku 1945. Po druhé světové válce palác připadl československému státu. Prohlídky do obou sněmoven nejsou zpoplatněny, trvají zhruba jednu hodinu a jsou doplněny odborným výkladem. Před samotnou exkurzí je nutné provést rezervaci prohlídky přibližně v měsíčním předstihu. Organizované skupiny musí na prohlídku přinést jmenný seznam účastníků exkurze. U osob starších 15 let je seznam doplněn čísly občanských průkazů nebo cestovních pasů.

3.1 Exkurze se ZŠ J. Š. Baara z Českých Budějovic

Tato škola měla v požadavku zrealizovat exkurzi pouze do Senátu České republiky v daném termínu a přípravení doprovodného programu, bylo také ze strany školy limitováno návštěvou kina. Škola rezervovala prohlídku senátu až na odpolední hodinu, proto doprovodný program předcházel samotné exkurzi v senátu.

Se základní školou J. Š. Baara se uskutečnila exkurze dne 27. května 2011 a probíhala následně. Cestou do Prahy autobusem jsem žáky seznámila s harmonogramem celého dne. Sdělila jsem jim nejdůležitější informace o fungování Parlamentu ČR. Samotnou exkurzi jsme zahájili doprovodným programem v paláci Flóra, kde jsme zhlédli v kině IMAX geografickopřírodovědný dokument ve 3D provedení. Tématem projekce byla ochrana zvířat v Africe a Asii. Dále jsme pokračovali pěšky přes historickou část Prahy k sídlu Senátu ČR. Během cesty jsme měli možnost vidět Národní muzeum, Václavské náměstí, Staroměstské náměstí, kde jsme se zastavili u orloje. Následně jsme pokračovali přes Karlův most na Malou Stranu, kde jsme měli objednanou prohlídku do senátu. Po návštěvě prostor senátu jsme se přemístili do Valdštejnské zahrady. Potom jsme prošli kolem Úřadu vlády do ulice *U Bruských kasáren*, kde na nás čekal autobus. Do Českých Budějovic jsme se vrátili ve stanoveném čase. Na exkurzi se vybírala částka 400 Kč., která zahrnovala dopravu a vstupné.

¹⁵⁸ KOLEKTIV AUTORŮ. *Valdštejnský palác v Praze*. Praha 2002, s. 39.

Celkem se exkurze zúčastnilo 44 žáků a dva pedagogičtí pracovníci. Autorka diplomové práce při této exkurzi zastávala roli průvodkyně.

3.2 Exkurze se ZŠ Dukelská z Českých Budějovic

Tato škola již neměla specifické požadavky a tedy se podařilo realizovat plán v plném rozsahu a to tak, aby proběhla exkurze v jeden den jak do Poslanecké sněmovny, tak i do senátu. Doprovodný program byl v kompetenci autorky diplomové práce.

Po příjezdu autobusem do Prahy dne 21. října 2011 jsme vystoupili v ulici *U Bruských kasáren*, prošli jsme kolem Úřadu vlády a následně jsme se přemístili do budovy Poslanecké sněmovny, kde byla rezervována prohlídka. Pro žáky byl připraven program v podobě krátkého videa o fungování Poslanecké sněmovny. Potom začala vlastní prohlídka prostor Poslanecké sněmovny vedená školeným průvodcem. Dále exkurze pokračovala návštěvou senátu. S průvodcem jsme procházeli historickými místnostmi Valdštejnského paláce, kde žákům podával zajímavé informace např. o historii Valdštejnského paláce a o vzniku senátu. Po prohlídce jsme se odebrali do Valdštejnské zahrady, přes Malostranské náměstí, Nerudovu ulici jsme prošli k Petřínské rozhledně, kde začal tzv. doprovodný program k samotné exkurzi do obou sněmoven Parlamentu ČR. Podívali jsme se po Praze a okolí a celou exkurzi zakončili návštěvou bludiště. Přes sady na Malé Straně jsme přešli k nábřeží řeky Vltavy, kde na nás čekal autobus. Do Českých Budějovic jsme se vrátili podle stanoveného plánu. Na exkurzi se vybírala také částka 400 Kč., která zahrnovala dopravu a vstupné. Celkem se exkurze zúčastnilo 34 žáků a dva pedagogičtí pracovníci. Autorka diplomové práce při této exkurzi opět zastávala roli průvodce.

3.3 Porovnání realizovaných exkurzí

Aby mohlo dojít ke srovnání exkurzí, muselo být přihlédnuto i k odlišným požadavkům ze strany obou škol. U první exkurze bylo organizování omezeno požadavky školy, u druhé exkurze bylo vše zařízeno organizátorkou. Celková

realizace byla snažší u druhé exkurze z důvodu zkušenosti z první exkurze a dále nezasahováním do organizace ze strany školy. V první exkurzi jsme zhlédli geografickopřírodovědný film, prošli část historické Prahy a navštívili prostory senátu. V rámci druhé exkurze jsme navštívili prostory poslanecké sněmovny a senátu, Petřínskou rozhlednu a bludiště. U první exkurze se realizovala dlouhá cesta pěšky po Praze, u druhé exkurze byly objekty v menších vzdálenostech. Žáci nemuseli absolvovat dlouhou cestu a mohli se více soustředit na daný program. Je patrné, že i získaný čas, který žáci nemuseli strávit na cestě po Praze, byl využit k prohlídce poslanecké sněmovny, čímž se zvýšila účinnost exkurze v daném tématu. I když v prvním případě byl zájem ze strany žáků zúčastnit se exkurze o trochu větší, nemělo to žádný vliv na samotný průběh organizace.

U obou exkurzí se vybírala částka 400 Kč, vždy byl rozpočet dodržen. Doprava autobusem byla také u obou exkurzí shodná. Stejně byli informováni žáci i zákonní zástupci plakátem a lístkem o organizaci exkurze. V obou případech žáci vyplnili tištěný formulář tzv. anketu před i po exkurzi. Exkurze se zúčastnili vždy dva pedagogové a průvodkyně exkurze, autorka této práce. Obě školy byly s exkurzí spokojeny.

K pozitivním poznatkům z exkurze můžeme zařadit samotnou prohlídku prostor Poslanecké sněmovny a Senátu ČR, získání nových vědomostí i zážitků, zhlédnutí části historické Prahy, možnost dále využít zkušenosti z exkurze v hodinách občanské výchovy, využití nasbíraných materiálů jako pomůcky pro výuku občanské výchovy, také vypořádání se s pozorovanou realitou a samostatnost. Negativní hodnocení z exkurze přikládáme dlouhé cestě autobusem a že se exkurze neúčastní všichni žáci z jedné třídy. Dochází k malé možnosti zajištění sponzorů na podporu exkurze pro žáky a zřídka bývá exkurze spontánně organizovatelná.

4 Vyhodnocení a porovnání anket

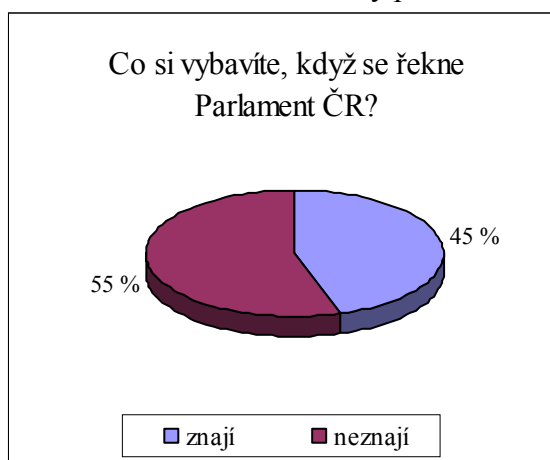
Celkem bylo rozdáno 156 anket týkající se exkurze na dvou základních školách. Ze základní školy J. Š. Baara v Českých Budějovicích se exkurze účastnilo celkem 44 žáků. Návratnost ankety před exkurzí činila 38 anket (86 % úspěšnost), návratnost ankety po exkurzi činila 44 anket (100 % úspěšnost). Ze základní školy Dukelská v Českých Budějovicích se exkurze účastnilo celkem 34 žáků. Návratnost ankety před exkurzí činila 29 anket (85 % úspěšnost), návratnost ankety po exkurzi činila 27 anket (79 % úspěšnost). Anketa před exkurzí u ZŠ J. Š. Baara, kde autorka diplomové práce exkurzi realizovala poprvé, obsahuje šest otevřených otázek. U ZŠ Dukelská, kde exkurze proběhla po zkušenostech se ZŠ J. Š. Baara, došlo k vynechání jedné otázky. Anketa před samotnou exkurzí zaujímá celkem pět otevřených otázek.

Anketa po exkurzi je formulována u obou základních škol shodně. Tedy anketa po exkurzi obsahuje 12 otázek, z toho tři otázky otevřené a devět otázek uzavřených s výběrem jedné správné odpovědi z možných variant A, B nebo C. Otevřené otázky jsou otázky číslo 1, 11 a 12. Uzavřené otázky tvoří otázky číslo 2 až 10. Datum, ke kterému jsou ankety vyhodnoceny za účelem všech správných odpovědí, je 26. května 2011. Žáci ze ZŠ J. Š. Baara vyplnili anketu zhruba 14 dní před exkurzí a formulář ankety po exkurzi vyplnili v den exkurze. Žáci ze ZŠ Dukelská dostali formulář ankety k vyplnění týden před exkurzí a anketu po exkurzi vyplnili do jednoho týdne. Ze ZŠ J. Š. Baara se exkurze zúčastnili žáci převážně z 8. tříd a dále několik zájemců ze 7. a 9. tříd. Ze ZŠ Dukelská na exkurzi převažovali žáci z 9. tříd a pár zájemců z 8. tříd. Anketu před a po exkurzi vyplňovali v ZŠ Dukelská pouze žáci z 9. tříd. V rámci hodin občanské výchovy se vyučují témata z oblasti politologie a politického systému ČR. Avšak vliv exkurze do parlamentu mohou ve vyučovacích hodinách posoudit pouze samotní pedagogové. Na základě výzkumu byly autorkou diplomové práce zpracovány grafy týkající se jednotlivých otázek v anketách.

4.1 Vyhodnocení ankety před exkurzí u ZŠ J. Š. Baara

V první otázce ankety žáci odpovídali na to, co si vybaví, když se řekne Parlament České republiky. Celkem 45 % respondentů (17 žáků) mělo povědomí o tom, co si představit pod pojmem Parlament České republiky. Odpověď 55 % respondentů (21 žáků) nebyla adekvátní. Nejvíce si žáci představovali budovu s politiky, schůzi zástupců, politiku, navrhování zákonů, senát, představitele státní moci, ale také prezidenta.

Graf č. 1: Otázka č. 1 ankety před exkurzí

Ve druhé otázce se autorka diplomové práce ptala: „*Kde se nachází Parlament České republiky?*“ Všichni respondenti odpověděli správně, že se sídlo Parlamentu České republiky nachází v Praze.

Graf č. 2: Otázka č. 2 ankety před exkurzí

Třetí otázka byla zaměřena na to, co je hlavním úkolem Parlamentu České republiky. Na tuto otázku znalo správnou odpověď 24 % respondentů (9 žáků). 76 % respondentů (29 žáků) neznalo, co je hlavní náplní Parlamentu České republiky. Nejčastěji žáci psali, že Parlament České republiky má řídit stát, tvořit, schvalovat, upravovat a vydávat zákony, dále schvalovat státní rozpočet, vykonávat zákonodárnou moc, volit prezidenta republiky, ale také řídit města.

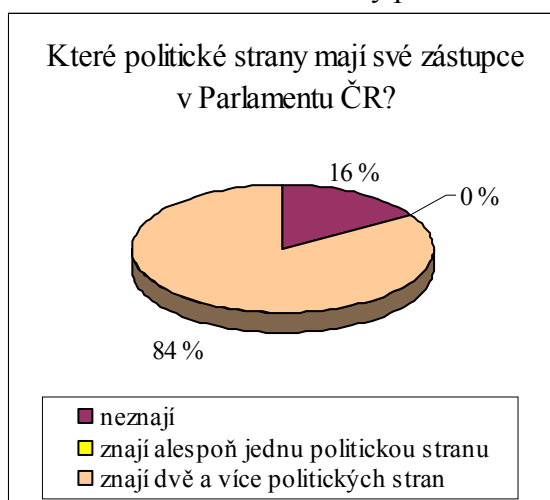
Graf č. 3: Otázka č. 3 ankety před exkurzí

Které politické strany mají své zástupce v Parlamentu České republiky, je čtvrtá otázka ankety. 16 % respondentů (6 žáků) odpověď neznalo, alespoň jednu

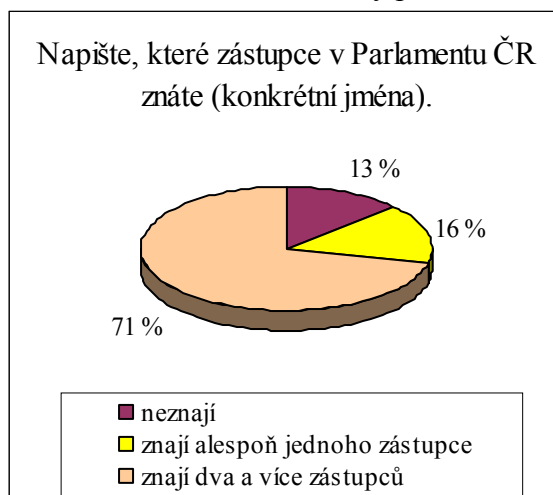
politickou stranu nikdo ze žáků nenapsal. Dvě a více politických stran napsalo 84 % respondentů (32 žáků), z toho 79 % respondentů (30 žáků) zmínilo dvě „hlavní“ politické strany ČSSD a ODS. 29 % respondentů (11 žáků) odpověděli politické strany, které nebyly v Parlamentu České republiky zastoupeny (např. Strana zelených). Nejčastěji byla zmíněna politická strana ODS, dále ČSSD, potom KSČM, VV, TOP 09 a KDU-ČSL

Graf č. 4: Otázka č. 4 ankety před exkurzí

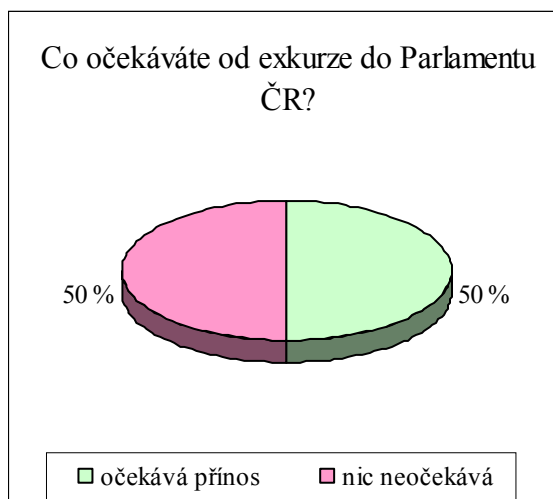
V páté otázce měli žáci napsat konkrétní jména zástupců, kteří jsou členy Parlamentu České republiky. Odpověď neznalo 13 % respondentů (5 žáků), alespoň jednoho zástupce znalo 16 % respondentů (6 žáků), dva a více zástupců uvedlo 71 % respondentů (27 žáků). Nejčastěji zmínili pana Petra Nečase, Jiřího Paroubka, Radka Johna, Miroslava Kalouska, Miroslava Topolánka, Karla Schwarzenberga, Víta Bárta, Davida Ratha, Bohuslava Sobotku, Václava Mencla, Petra Tluchoře, Alexandra Vondru, Lenku Andrýsovou a Vojtěcha Adama.

Graf č. 5: Otázka č. 5 ankety před exkurzí

V šesté otázce žáci psali, co očekávají od exkurze do Parlamentu České republiky. Přesně polovina respondentů (19 žáků) očekávala přínos v podobě nových a zajímavých informací o Parlamentu České republiky, že se podívají do prostor Senátu České republiky a že si prohlédnou samotnou Prahu. Dále žáci uvedli, že očekávají poznání práce politiků, zážitky a zábavu. Dalších 50 % respondentů (19 žáků) nic neočekávalo nebo nevěděli.

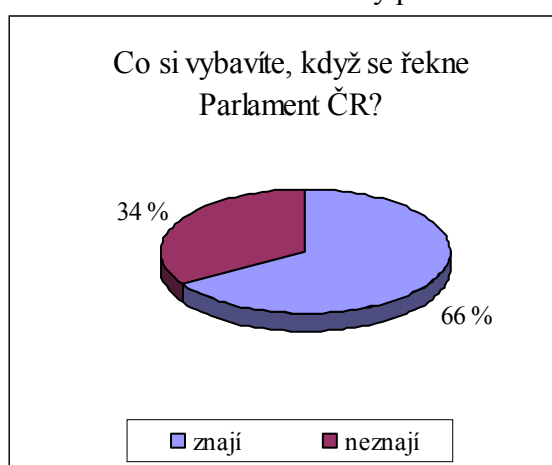
Graf č. 6: Otázka č. 6 ankety před exkurzí

4.2 Vyhodnocení ankety před exkurzí u ZŠ Dukelská

První otázka je shodná s otázkou u ankety před exkurzí u ZŠ J. Š. Baara, tedy co si žáci vybaví pod pojmem Parlament České republiky. Co si představit pod tímto pojmem znalo 66 % respondentů (19 žáků). Odpověď 34 % respondentů (10 žáků) se nedala počítat za správnou. Nejčastěji žáci odpovídali poslanecká sněmovna, senát, politici, projednávání zákonů, volby, demokracie, politika, zákon, svoboda. Představili si i premiéra.

Graf č. 7: Otázka č. 1 ankety před exkurzí

Jelikož na další otázku, kde se nachází Parlament České republiky u ZŠ J. Š. Baara odpověděli všichni žáci správně, tak autorka diplomové práce z toho důvodu tuto otázku u ZŠ Dukelská vyřadila z ankety.

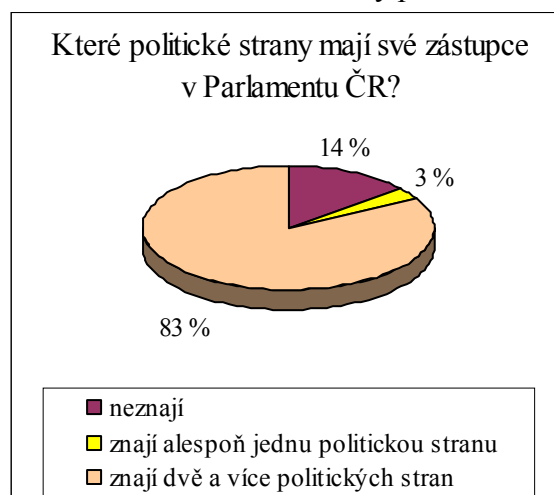
Pod otázkou číslo dvě je tedy v anketě otázka, co je hlavním úkolem Parlamentu České republiky. Správné odpovědi napsalo 72 % respondentů (21 žáků), u 28 % respondentů (8 žáků) odpověď nevyhovovala. Nejužívanější odpovědí se stalo navrhovat a schvalovat zákony, zajistit chod státu a také udržovat ve státě pořádek.

Graf č. 8: Otázka č. 2 ankety před exkurzí

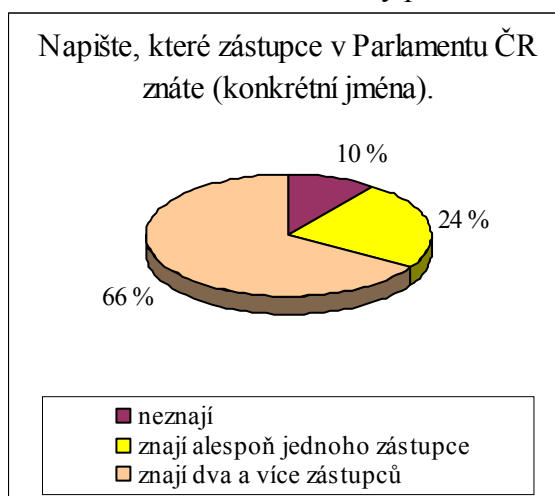
Třetí otázka se zaměřovala na politické strany, které mají své zástupce v Parlamentu České republiky. Odpověď neznalo 14 % respondentů (4 žáci), alespoň jednu politickou stranu napsalo 3 % respondentů (1 žák). 83 % respondentů (24 žáků) uvedlo dvě a více politických stran, z nichž dvě „hlavní“ politické strany ČSSD a ODS zaznamenalo 76 % respondentů (22 žáků). Politické strany, které nebyly zastoupeny v Parlamentu České republiky (např. Strana zelených) uvedlo 24 % respondentů (7 žáků). Nejfrekventovanější odpovědí se stala politická strana ODS, dále ČSSD, potom TOP 09, KSČM, VV a KDU-ČSL.

Graf č. 9: Otázka č. 3 ankety před exkurzí

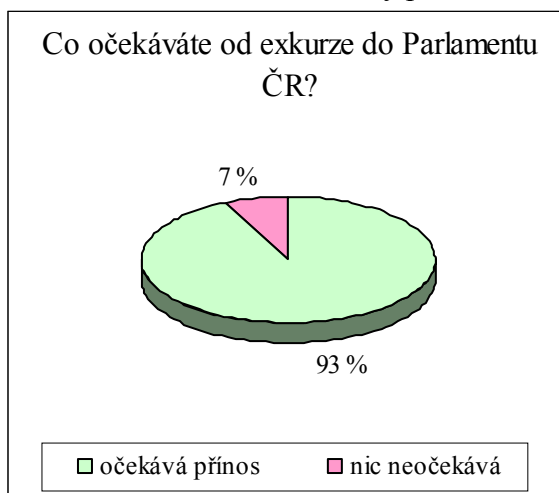
Odpovědi na čtvrtou otázku, a to které konkrétní zástupce v Parlamentu České republiky znají žáci odpovědělo 90 % respondentů, z toho 66 % respondentů (19 žáků) znalo dva a více zástupců a 24 % respondentů (7 žáků) znalo alespoň jednoho zástupce. Žádného zástupce nenapsalo 10 % respondentů (3 žáci). Nejčastěji byl zmiňován Petr Nečas, Jiří Paroubek, dále Radek John, Karel Schwarzenberg, Vít Bárta, Miroslav Topolánek, Miroslav Kalousek, David Rath, Přemysl Sobotka, Jiří Čunek, Leoš Heger a Miroslava Němcová.

Graf č. 10: Otázka č. 4 ankety před exkurzí

Poslední pátou otázkou v anketě se autorka ptá, co žáci od exkurze do Parlamentu České republiky očekávají. Většina respondentů přesně 93 % (27 žáků) uvedla, že očekává přínos v podobě poznání nových míst a přímo i sídla Parlamentu České republiky. Žáci chtěli vědět, jak funguje Parlament České republiky a vidět samotné poslance a senátory. Nic neočekávalo 7 % respondentů (2 žáci).

Graf č. 11: Otázka č. 5 ankety před exkurzí

4.3 Porovnání anket před exkurzí u ZŠ J. Š. Baara a ZŠ Dukelská

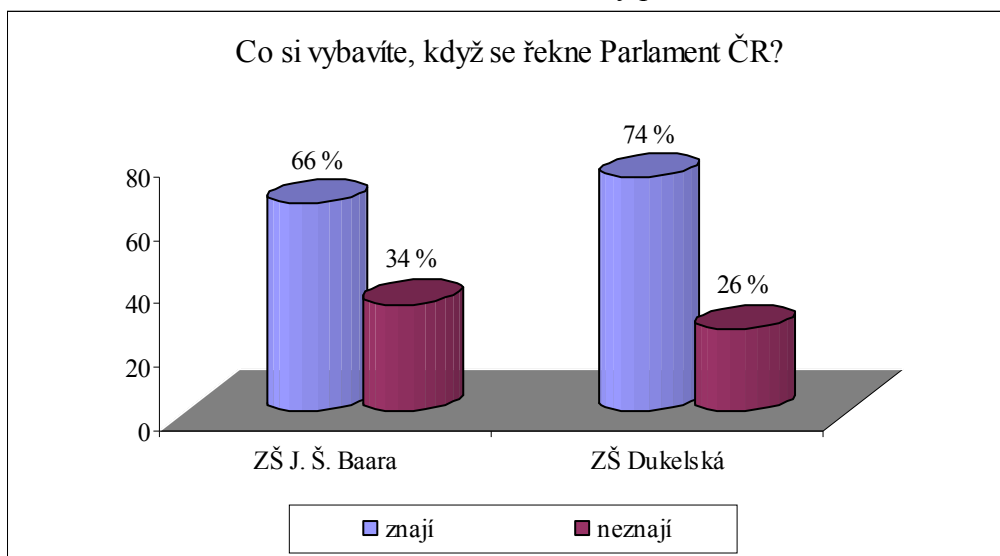
V první otázce znalo správnou odpověď více žáků ze ZŠ Dukelská, rozdíl činil 21 % respondentů. U ZŠ J. Š. Baara si nejvíce žáků představovalo budovu s politiky a schůzi zástupců, avšak u ZŠ Dukelská tyto pojmy nezazněly, na rozdíl od nejméně frekventovaných pojmů poslanecká sněmovna a senát. Následující otázka, která zní, co je hlavním úkolem Parlamentu České republiky, byly procentuální odpovědi u dvou škol téměř opačné. U ZŠ J. Š. Baara znalo správnou odpověď pouze 24 % respondentů, u ZŠ Dukelská 72 % respondentů. Žáci obou škol se shodli na nejužívanější odpovědi o zákonech a jejich navrhování a schvalování. Odpovědi týkající se otázky o politických stranách zastoupených v Parlamentu České republiky po vyhodnocení obou škol v porovnání činily minimální procentuální rozdíl v jednotlivých odpovědích. Nejčastější odpovědi u obou škol se stala politická strana ODS, dále následovala shodně politická strana ČSSD. Nejméně žáci obou škol uvedli politickou stranu KDU-ČSL, avšak žáci napsali i politickou stranu Strana zelených, která v době exkurze nebyla zastoupena v Parlamentu České republiky. Porovnání otázky zaměřené na konkrétní jména zástupců v Parlamentu České republiky dopadlo s procentuálními rozdíly od 3 % do 8 % respondentů. U obou škol byl nejvíce zmiňován politik Petr Nečas a dále

Jiří Paroubek a Radek John. V poslední otázce ankety o očekávání a přínosu exkurze pro žáky se vyskytl velký rozdíl. Kdy žáci ZŠ J. Š. Baara očekávali přínos od exkurze pouze z poloviny, u ZŠ Dukelská téměř všichni žáci, tedy 93 % respondentů. Největší rozdíly se ukázaly u otázky zaměřené na hlavní úkol Parlamentu České republiky (48 %) a v poslední otázce (43 %). Nejmenší rozdíly se projevíly u otázek týkajících se politických stran a konkrétních zástupců v Parlamentu České republiky.

4.4 Vyhodnocení a porovnání ankety po exkurzi u ZŠ J. Š. Baara a ZŠ Dukelská

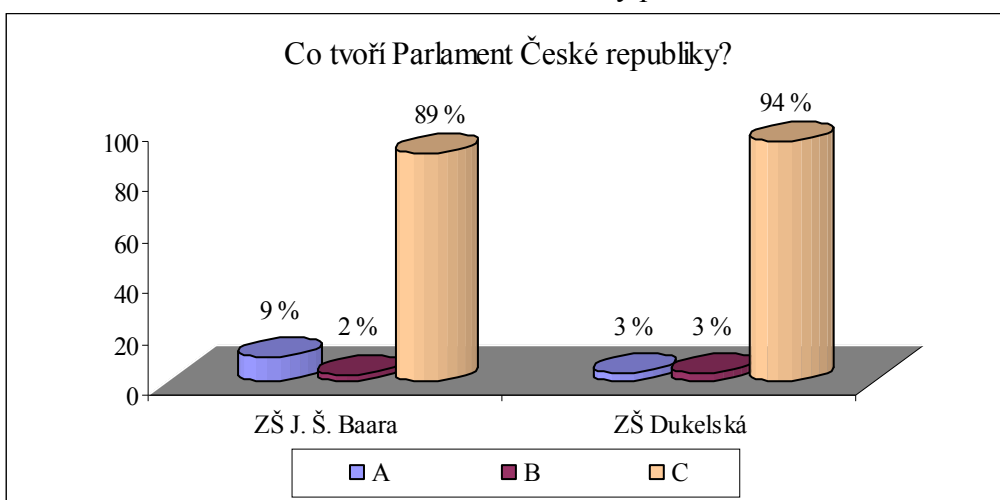
První otázka v anketě po exkurzi zní: „*Co si vybavíte, když se řekne Parlament České republiky?*“ Povědomí o Parlamentu České republiky u ZŠ J. Š. Baara mělo 66 % respondentů (29 žáků), 34 % respondentů (15 žáků) napsalo nevyhovující odpověď. Mezi odpověďmi převládaly pojmy budova s politiky, senát, poslanecká sněmovna, politici, schvalování zákonů a Praha. U ZŠ Dukelská mělo 74 % respondentů (20 žáků) jasnou představu o Parlamentu České republiky, 26 % respondentů (7 žáků) uvedlo nevhodnou odpověď. Nejfrekventovanější odpovědi zaujímaly pojmy poslanecká sněmovna a senát, dále poslanci a senátoři, také sídlo v Praze, zákony, volby, politici, politické strany, politika, svoboda, instituce, zabývající se zákony České republiky. V případě obou odpovědí u škol činil rozdíl 8 % respondentů.

Graf č. 12: Otázka č. 1 ankety po exkurzi

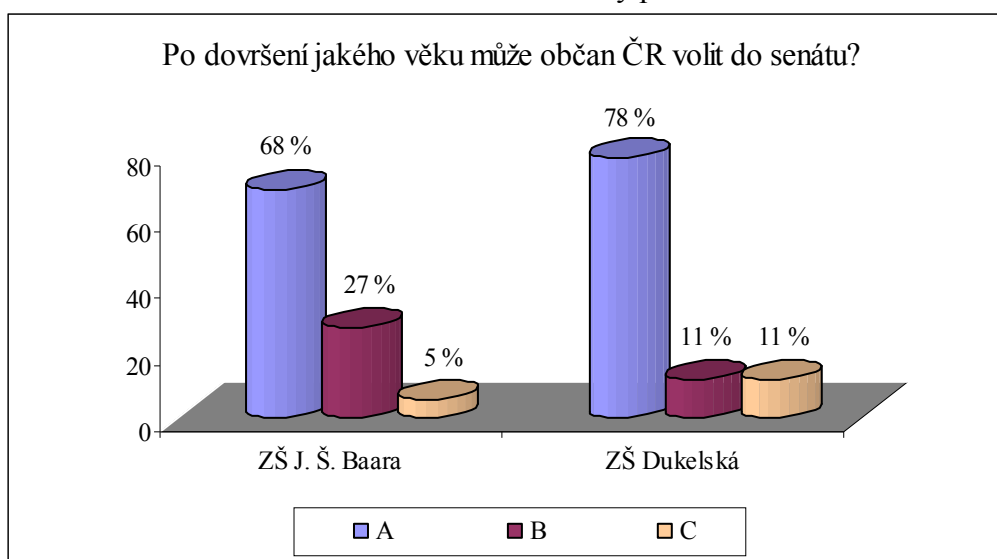
Na druhou otázku, co tvoří Parlament České republiky 9 % respondentů (4 žáci) u ZŠ J. Š. Baara odpovědělo možností A poslanecká sněmovna a vláda, 2 % respondentů (1 žák) zvolilo variantu B poslanecká sněmovna, vláda a prezident a možnost C poslanecká sněmovna a senát vybralo 89 % respondentů (39 žáků). Žáků ZŠ Dukelská odpovědělo možnostmi A 3 % respondentů (1 žák), variantu B zvolilo také 3 % respondentů (1 žák) a většina respondentů tedy 94 % (25 žáků) vybralo volbu C. Správná odpověď je varianta C. U této otázky bylo procentuální rozdělení odpovědí přibližně vyrovnané.

Graf č. 13: Otázka č. 2 ankety po exkurzi

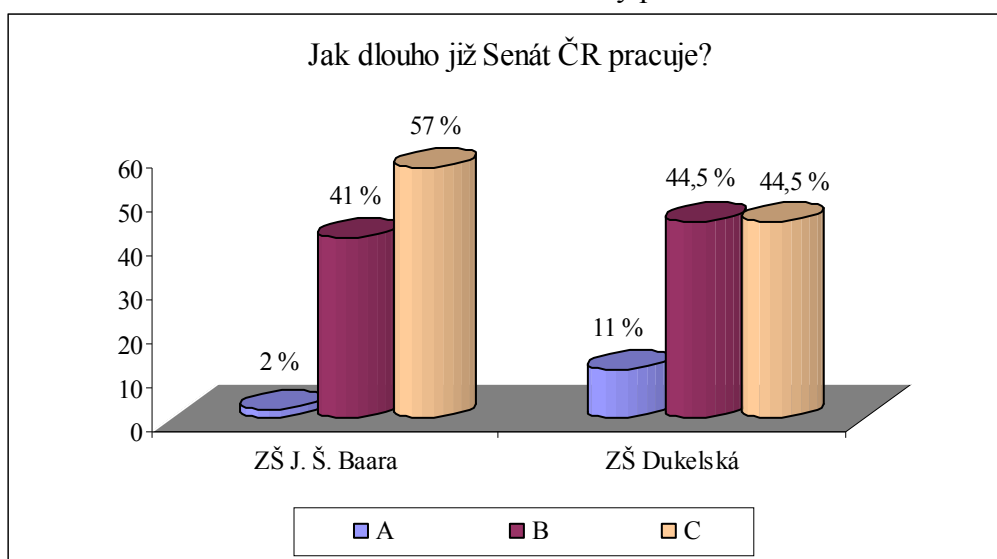
Po dovršení jakého věku může občan České republiky volit do senátu, je otázka číslo tři. U ZŠ J. Š. Baara variantu A 18 let zvolilo 68 % respondentů (30 žáků), volbu B 21 let vybralo 27 % respondentů (12 žáků), odpověď C 40 let napsalo 5 % respondentů (2 žáci). U ZŠ Dukelská možnost A vybralo 78 % respondentů (21 žáků), variantu B zvolilo 11 % respondentů (3 žáci) a volbu C také uvedlo 11 % respondentů (3 žáci). Většina žáků vybrala správnou odpověď, ovšem i zde byl rozdíl mezi školami ve vybrané možnosti A 10 % respondentů ve prospěch žáků ze ZŠ Dukelská.

Graf č. 14: Otázka č. 3 ankety po exkurzi

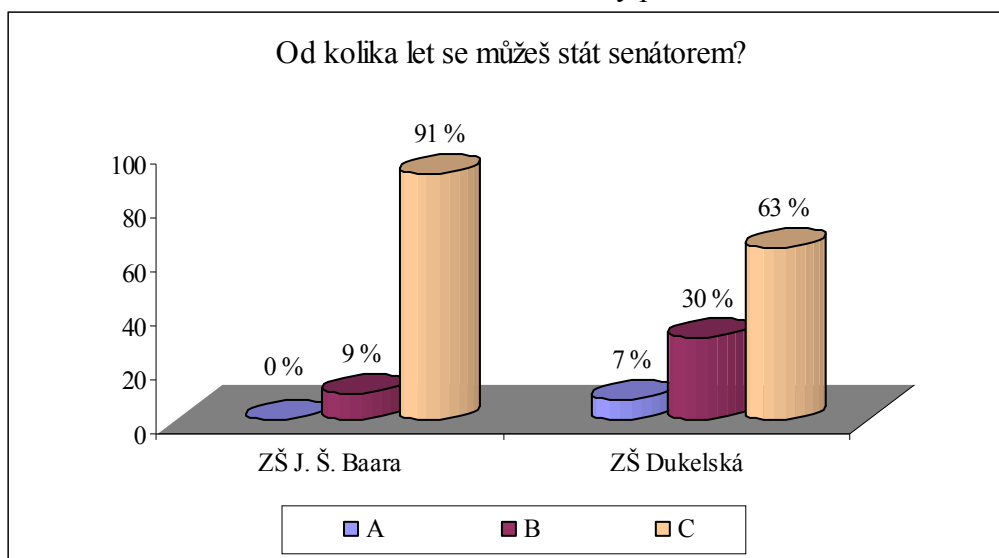
Otázka číslo čtyři se zaměřuje na to, jak dlouho již Senát České republiky pracuje. Možnost A od středověku u ZŠ J. Š. Baara odpovědělo 2 % respondentů (1 žák), správnou odpověď variantu B více než 10 let vybralo 41 % respondentů (18 žáků), volbu C více než sto let napsalo 57 % respondentů (25 žáků). Žáků ZŠ Dukelská vybralo variantu A 11 % respondentů (3 žáci), odpověď B napsalo 44,5 % respondentů (12 žáků) a možnost C odpovědělo také 44,5 % respondentů (12 žáků). Nejméně možnou odpověď A vybralo u ZŠ J. Š. Baara pouze 2 % respondentů, avšak u ZŠ Dukelská až 11 % respondentů.

Graf č. 15: Otázka č. 4 ankety po exkurzi

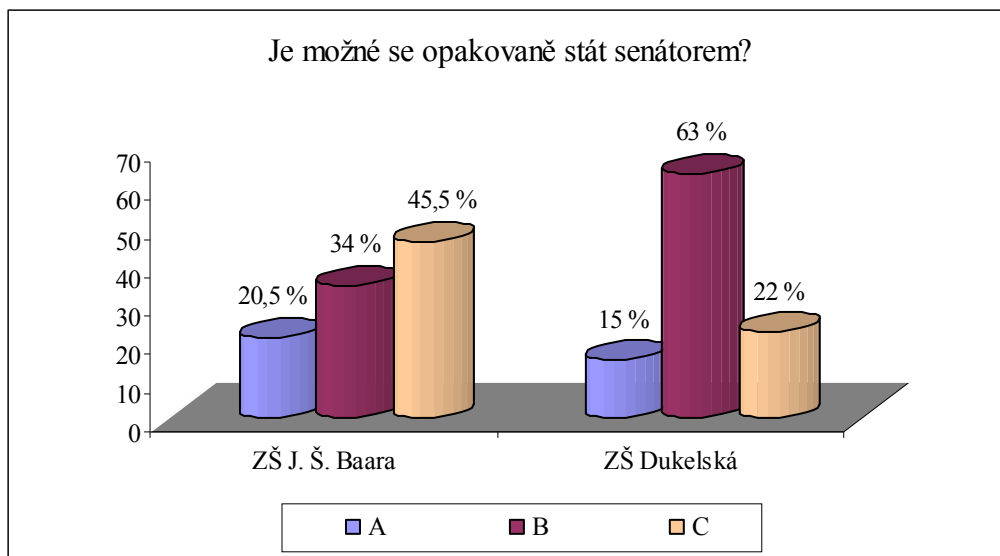
V rámci otázky číslo pět se autorka diplomové práce ptala, od kolika let může být občan zvolen senátorem. Vyhodnocení u ZŠ J. Š. Baara bylo následující: odpověď A od 18 let nezvolil žádný respondent, možnost B od 21 let odpovědělo 9 % respondentů (4 žáci), variantu C od 40 let vybralo 91 % respondentů (40 žáků). Volbu A u ZŠ Dukelská vybralo 7 % respondentů (2 žáci), odpověď B zvolilo 30 % respondentů (8 žáků) a 63 % respondentů (17 žáků) napsalo možnost C. Největší rozdíl byl vidět ve výběru varianty C, kdy žáci ZŠ J. Š. Baara tuto správnou odpověď zvolila většina a to 91 % respondentů, zato u ZŠ Dukelská pouze 63 % respondentů.

Graf č. 16: Otázka č. 5 ankety po exkurzi

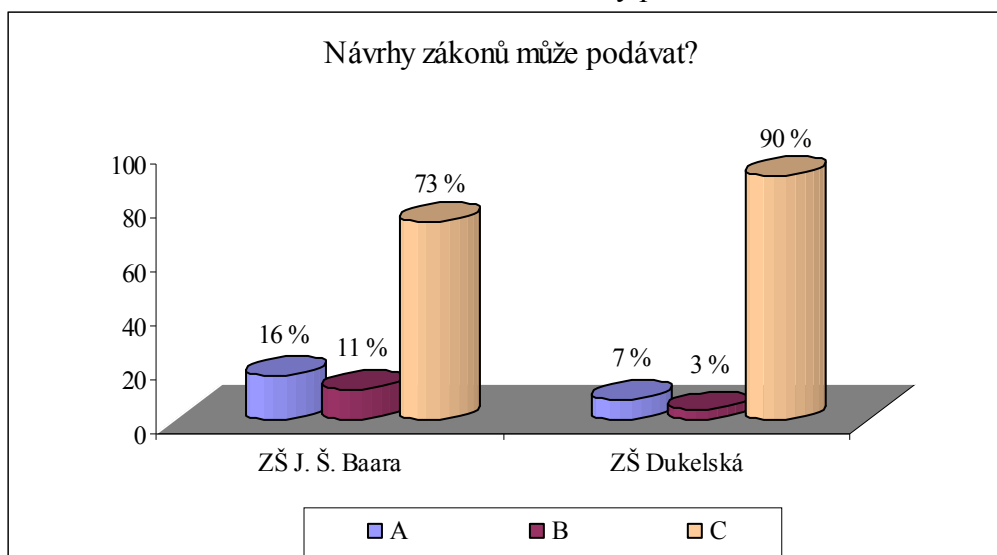
Zda je možné se opakovaně stát senátorem, je v anketě otázka číslo šest. U ZŠ J. Š. Baara volbu A ne, je volen vždy na jedno období napsalo 20,5 % respondentů (9 žáků), odpověď B ano, pokud je zvolen, může pokračovat v práci i po více období vybralo 34 % respondentů (15 žáků), možnost C ano, ale může být volen na maximálně dvě období zvolilo 45,5 % respondentů (20 žáků). U ZŠ Dukelská odpověď A uvedlo 15 % respondentů (4 žáci), variantu B napsalo 63 % respondentů (17 žáků) a 22 % respondentů (6 žáků) zvolilo možnost C. Správnou odpověď B vybralo 34 % respondentů u ZŠ J. Š. Baara oproti 63 % respondentů u ZŠ Dukelská, což je rozdíl 29 %.

Graf č. 17: Otázka č. 6 ankety po exkurzi

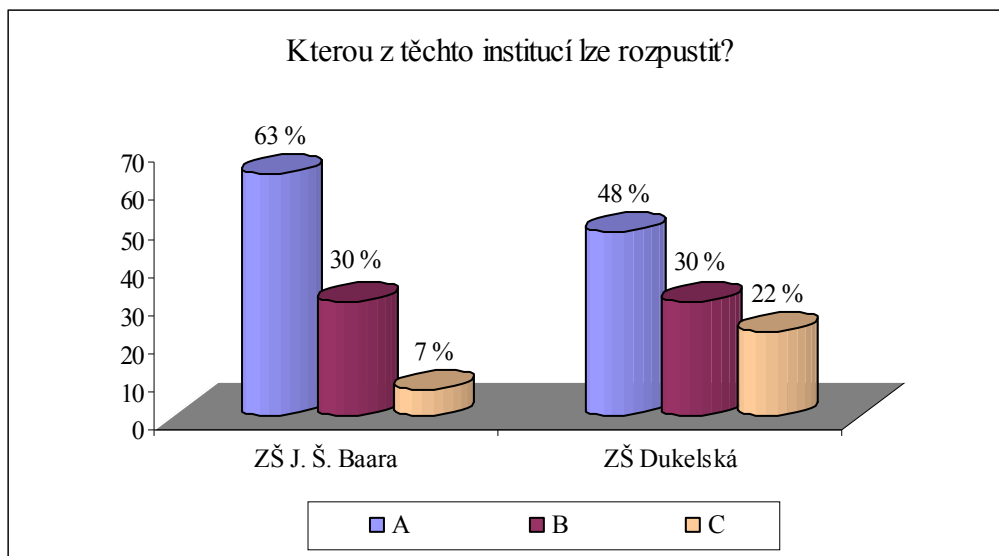
Otázka číslo sedm se zabývá tím, kdo může podávat návrhy zákonů. V prvním případě variantu A každý občan České republiky odpovědělo 16 % respondentů (7 žáků), volbu B obecní úřady a jiné organizace a instituce napsalo 11 % respondentů (5 žáků), odpověď C poslanec, skupina poslanců, senát, vláda, zastupitelstvo kraje zvolilo 73 % respondentů (32 žáků). Ve druhém případě variantu A uvedlo 7 % respondentů (2 žáci), možnost B zvolilo 3 % respondentů (1 žák) a odpověď C napsala většina tedy 90 % respondentů (24 žáků). Možnost C jako správnou odpověď zvolilo 73 % respondentů ze ZŠ J. Š. Baara oproti 90 % respondentů ze ZŠ Dukelská, celkový rozdíl dosahuje 17 %.

Graf č. 18: Otázka č. 7 ankety po exkurzi

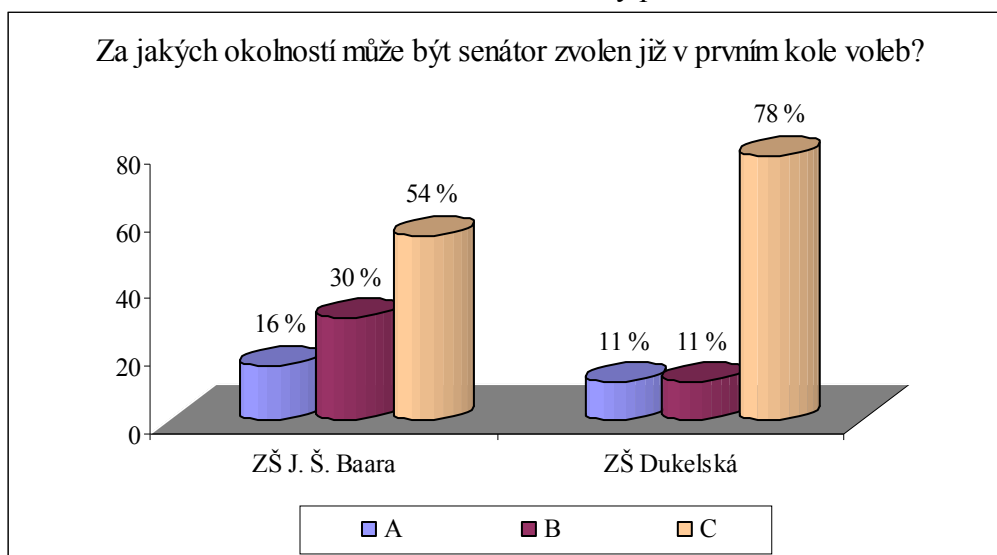
Otázkou číslo osm se autorka diplomové práce ptala, kterou z těchto institucí lze rozpustit. Možnost A pouze poslaneckou sněmovnu odpovědělo 63 % respondentů (28 žáků) v ZŠ J. Š. Baara, variantu B pouze senát zvolilo 30 % respondentů (13 žáků), možnost C poslaneckou sněmovnu i senát současně vybralo 7 % respondentů (3 žáci). Možnost A vybralo 48 % respondentů (13 žáků) ze ZŠ Dukelská, variantu B uvedlo 30 % respondentů (8 žáků) a odpověď C zvolilo 22 % respondentů (6 žáků). U této otázky s vhodnou odpovědí dopadli v rámci srovnání žáci ze ZŠ J. Š. Baara s 63 % lépe než žáci ze ZŠ Dukelská se 48 %.

Graf č. 19: Otázka č. 8 ankety po exkurzi

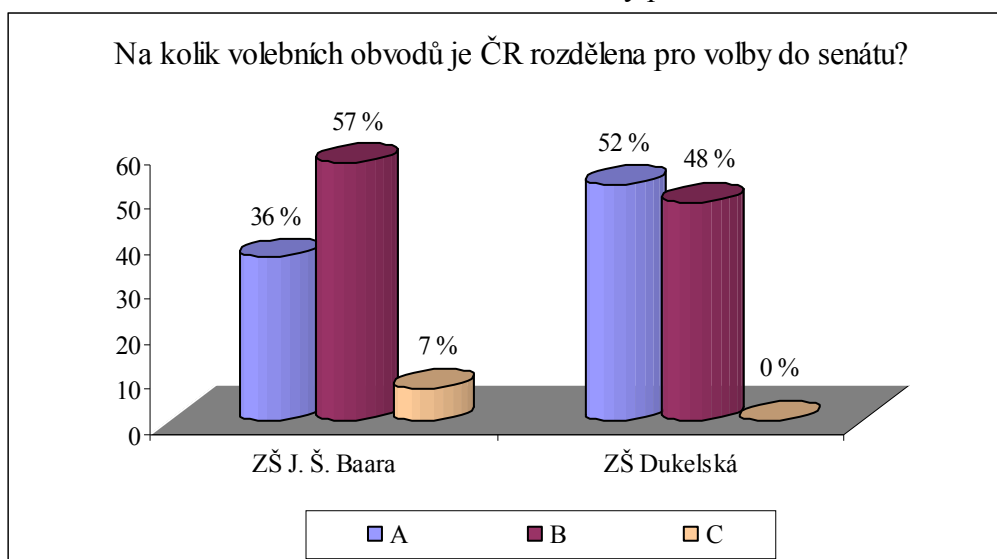
Za jakých okolností může být senátor zvolen již v prvním kole voleb, je otázka číslo devět. Volbu A pokud má minimálně o 10 % hlasů více než kandidát s druhým největším počtem hlasů napsalo 16 % respondentů (7 žáků), odpověď B pokud již funkci senátora vykonával či vykonává a zároveň získá nejvíce hlasů vybralo 30 % respondentů (13 žáků), variantu C pokud získá nadpoloviční většinu platných hlasů zvolilo 54 % respondentů (24 žáků) u ZŠ J. Š. Baara. U druhé ZŠ Dukelská měla možnost A i B stejný počet odpovědí tedy po 11 % respondentů (celkem 6 žáků), variantu C vybrala většina a to 78 % respondentů (21 žáků). Procentuální rozdíl ve správné odpovědi C činí 24 % respondentů ve prospěch ZŠ Dukelské.

Graf č. 20: Otázka č. 9 ankety po exkurzi

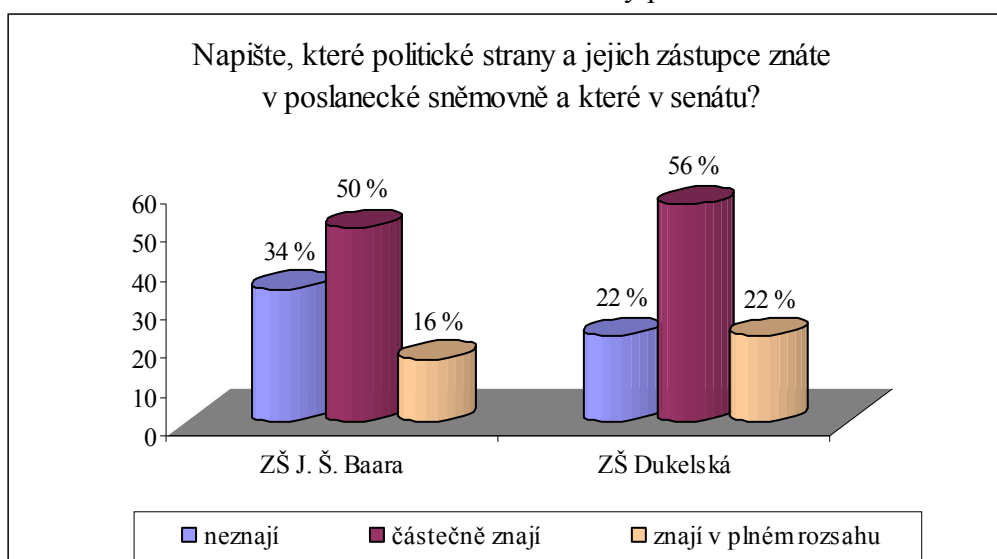
Otázka číslo deset se zaměřuje na počet volebních obvodů, na které je Česká republika rozdělena pro volby do senátu. Možnost A 14 odpovědělo 36 % respondentů (16 žáků), volbu B 81 vybralo 57 % respondentů (25 žáků), variantu C 200 napsalo 7 % respondentů (3 žáci) u ZŠ J. Š. Baara. Odpověď A určilo 52 % respondentů (14 žáků), správnou možnost B uvedlo 48 % respondentů (13 žáků) a variantu C u ZŠ Dukelská nikdo nezvolil. V odpovědích na tuto otázku není takový markantní rozdíl jako u jiných otázek ankety.

Graf č. 21: Otázka č. 10 ankety po exkurzi

V rámci otázky číslo 11 měli žáci napsat, které politické strany a jejich zástupce znají v poslanecké sněmovně a které v senátu. U ZŠ J. Š. Baara 34 % respondentů (15 žáků) odpověď neznalo, částečně odpovědělo 50 % respondentů (22 žáků) a odpověď v plném rozsahu napsalo 16 % respondentů (7 žáků). U ZŠ Dukelská odpověď neznalo 22 % respondentů (6 žáků), na tuto otázku částečně odpovědělo 56 % respondentů (15 žáků) a 22 % respondentů (6 žáků) uvedlo odpověď v plném rozsahu. Největší rozdíl 12 % respondentů je v části, kdy žáci odpověď neznali.

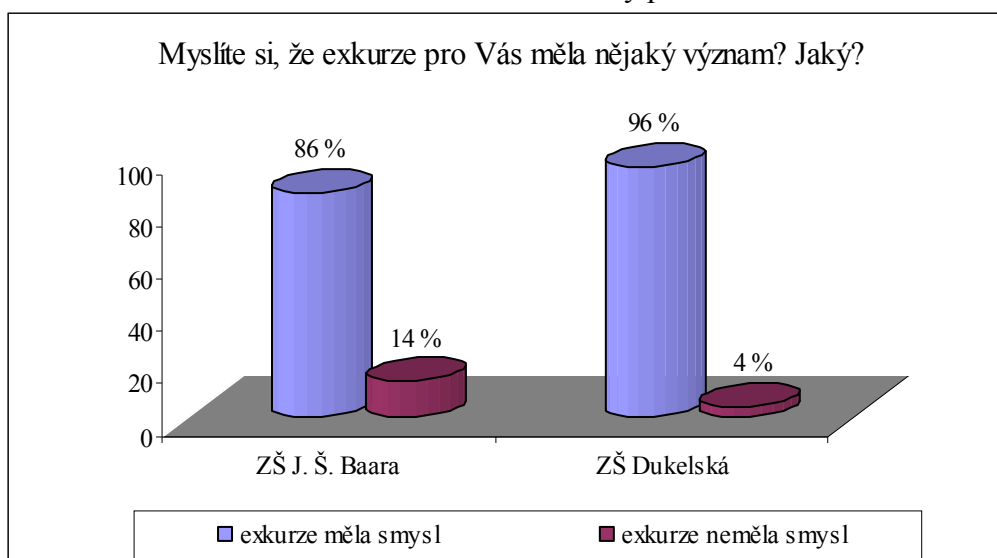
Graf č. 22: Otázka č. 11 anketý po exkurzi

Poslední otázka v anketě po exkurzi se zabývá názorem, zda měla pro žáky exkurze nějaký význam. 86 % respondentů (38 žáků) ze ZŠ J. Š. Baara vyjádřilo názor, že pro ně měla exkurze smysl. Žáci se dozvěděli nové informace a zajímavé pro ně bylo vidět samotné prostory Senátu České republiky a celková prohlídka Prahy. 14 % respondentů (6 žáků) napsalo, že exkurze postrádala význam. Ve druhém případě u ZŠ Dukelská se 96 % respondentů (26 žáků) shodlo na tom, že pořádání exkurzí má význam. Hlavním důvodem, který uváděli, byla návštěva prostor poslanecké sněmovny a senátu. Dále získali nové vědomosti a celkově exkurzi hodnotili jako zajímavou a přínosnou. Mnozí poděkovali za umožnění absolvování této exkurze. Pro 4 % respondentů (1 žák) exkurze

do Parlamentu České republiky neměla smysl a to z důvodu uspěchaného programu v rámci celého dne. Větší úspěšnost a přínos exkurze vypověděli spíše žáci ze ZŠ Dukelská než žáci ze ZŠ J. Š. Baara. Ale v celkovém porovnání převládá kladná odpověď, že pro žáky měla exkurze význam.

Graf č. 23: Otázka č. 12 ankety po exkurzi

4.5 Porovnání anket před a po exkurzi u ZŠ J. Š. Baara

U první otázky je znatelné zlepšení představy o Parlamentu České republiky po exkurzi, ze 45 % na 66 % respondentů, tedy rozdíl 21 %. Opět si žáci pod pojmem Parlament České republiky vybavili budovu s politiky, dále poslaneckou sněmovnu, kterou v anketě před exkurzí nikdo z žáků neuvedl a také senát. Na tuto otázku navazuje otázka, co tvoří Parlament České republiky, kdy 89 % respondentů, 39 žáků ze 44 uvedlo správnou odpověď. U vědomostních otázek tři až deset ankety po exkurzi převažovaly správné odpovědi, z osmi otázek byly celkově pouze dvě odpovědi nesprávné. V anketě před exkurzí u otázky o politických stranách zastoupených v Parlamentu České republiky napsalo dvě a více politických stran 84 % respondentů a odpověď neznalo pouze 16 % respondentů. Stejný případ jako u politických stran je i napsání konkrétních jmen zastupců. V případě uvedení politiků v Parlamentu České republiky odpověď nezna-

lo jenom 13 % respondentů a dva a více zástupců uvedlo 71 % respondentů. V anketě po exkurzi otázky o politických stranách zastoupených v poslanecké sněmovně a senátu a také přiřazení konkrétního politika do horní nebo dolní komory Parlamentu České republiky nenapsalo už 34 %. Dá se říci, že otázka v anketě po exkurzi je složitější a tím i procento odpovědí v plném rozsahu nižší. Očekávání přínosu z exkurze potvrdilo před exkurzí 50 % respondentů. Po exkurzi se 86 % respondentů vyjádřilo, že exkurze měla význam z různých hledisek. Zbylých 14 % respondentů v exkurzi postrádalo smysl.

4.6 Porovnání anket před a po exkurzi u ZŠ Dukelská

I v případě ZŠ Dukelská se po exkurzi zvýšilo procento počtu žáků, kteří mají jasnější představu o Parlamentu České republiky, z původních 66 % na 74 % respondentů. Opět se nejčastější odpovědi staly pojmy poslanecká sněmovna a senát. Tedy na další otázku, co tvoří Parlament České republiky odpovědělo 94 % respondentů správně, pouze dva žáci uvedli chybnou odpověď. Před exkurzí do horní a dolní komory Parlamentu České republiky znalo 72 % respondentů, co je jeho hlavním úkolem. Z osmi vědomostních otázek v anketě po exkurzi celkově žáci jednu odpověď neznali a další otázka měla shodný počet procent u dvou variant odpovědi. Politické strany, které mají své zástupce v Parlamentu České republiky, neznalo 14 % respondentů, konkrétní jména zástupců nenapsalo 10 % respondentů. V případě přiřazování politických stran a konkrétních politiků podle zastoupení v poslanecké sněmovně a senátu už odpověď neznalo 22 % respondentů. Naopak odpověď v plném rozsahu u otázky číslo 11 po exkurzi uvedlo taktéž 22 % respondentů. Většina respondentů 93 % očekávalo přínos od exkurze v různých podobách. Po exkurzi 96 % respondentů zaznamenalo význam v pořádání exkurze.

4.7 Shrnutí výsledků anket

Na samotné výsledky anket měl vliv fakt, že žáci první školy navštívili pouze senát, na rozdíl od žáků druhé školy, kteří absolvovali exkurzi jak do sená-

tu, tak i do poslanecké sněmovny. Vliv na vlastní exkurzi má termín, kdy je exkurze pořádána a zda se ve školním předmětu občanská výchova právě vyučuje téma zaměřené na zákonodárnou moc ve státě. Anketa po exkurzi byla ponechána u obou škol stejná z důvodu porovnání výsledků mezi školami navzájem. Celkově šest otázek z 12 se týkalo senátu, jelikož první škola absolvovala exkurzi právě jenom do senátu. Z pohledu „méně známého“ senátu oproti poslanecké sněmovně bylo více otázek zaměřeno na senát.

První hypotéza stanovená v této práci byla vyvrácena, z důvodu očekávání právě nových poznatků a vědomostí o fungování Parlamentu České republiky. Z vyhodnocení anket autorka ověřila, že má význam pořádat pro žáky na druhém stupni základní školy exkurze do Parlamentu České republiky. Třetí hypotéza stanovená v diplomové práci, zda má méně než 50 % respondentů před samotnou realizací exkurze povědomí, co si představit pod pojmem Parlament České republiky, byla potvrzena pouze u ZŠ J. Š. Baara, kde 45 % respondentů uvedlo správné odpovědi. U ZŠ Dukelská se třetí hypotéza nepotvrdila, 66 % respondentů mělo vhodnou představu o Parlamentu České republiky.

Čtvrtá hypotéza zaměřená na představu o Parlamentu České republiky po absolvování exkurze, se potvrdila u obou základních škol. Tedy v obou případech mělo povědomí o Parlamentu České republiky více než 50 % respondentů. V případě ZŠ J. Š. Baara vhodné odpovědi napsalo 66 % respondentů a u ZŠ Dukelská počet respondentů činil 74 %. Pátá hypotéza týkající se častějšího užívání konkrétních jmen politiků více zmiňovaných v médiích, se u ZŠ J. Š. Baara neověřila. Žáci psali jednak známá jména politiků, ale i zmínili méně známé osobnosti politické scény. U ZŠ Dukelská byla tato hypotéza ověřena, žáci uváděli ve většině případů jména poslanců a senátorů známá z médií. Poslední hypotéza, že budou častěji uváděny „hlavní“ politické strany ČSSD a ODS, než ostatní politické strany, byla u obou základních škol potvrzena. Žáci ze ZŠ J. Š. Baara u otázky zaměřené na politické strany uváděli v 84 % dvě a více politických stran, z toho 79 % respondentů zmínilo politické strany ČSSD a ODS. Žáci ze ZŠ Dukelská z 83 % také odpověděli dvě a více politických stran, z nichž 76 % respondentů uvedlo politické strany ČSSD a ODS.

Závěr

Cílem diplomové práce bylo vytvořit jednotný přehled vývoje zákonodárné moci v českých zemích. Diplomová práce mapuje jednotlivé ústavy v průběhu minulého století. Dále tato práce sleduje politický systém v České republice zaměřený na Parlament. V další části práce autorka charakterizovala pojem exkurze jako inovativní vyučovací formu, zároveň zorganizovala a realizovala exkurzi do Parlamentu České republiky. Výzkum byl proveden na dvou základních školách. K získání dat autorka použila jako výzkumnou metodu anketu před samotnou exkurzí i anketu po absolvované exkurzi.

Období první republiky můžeme považovat za nejdemokratičtější období minulého století. V roce 1918 došlo k vytvoření nového státu dvou národů a tím byly naplněny snahy o vymanění se z Rakousko-Uherské monarchie. V období druhé republiky české země přišly o jednu třetinu svého území ve prospěch Německa. V období Protektorátu Čechy a Morava byly české země zcela podřízeny Německu, nicméně činnost vlády byla formálně zachována. Po druhé světové válce představitelé Československa v exilu začali vytvářet návrhy politického systému po osvobození území. Československo se opět stalo demokratickým státem, avšak ne na dlouho.

Od února 1948 se staly české země totalitním státem pod vedením jedné politické strany. Navenek měla republika demokratický charakter v čele s prezidentem a fungujícím Národním shromážděním. Volby byly zachovány jako zdánlivý prvek demokracie, ovšem formou jednotného kandidátního volebního lístku. Veškerou moc ve státě určovala komunistická strana. Hospodářství bylo orientováno na Sovětský svaz, docházelo k postupné likvidaci průmyslového sektoru v Československu a zemědělství bylo kolektivizováno. Nejvyšší orgán státní moci v Československé socialistické republice představovalo Národní shromáždění, ale na politické rozhodování ve společnosti měla největší vliv komunistická strana. V 60. letech minulého století se objevovaly snahy o uvolnění režimu a zavádění reforem. Komunistická strana začala bojovat proti odpůrcům

režimu, později i proti samotným členům komunistické strany. Veškeré pokusy byly ukončeny obsazením Československa vojsky států Varšavské smlouvy. Poté nastalo období tzv. normalizace, kdy opět došlo k posílení centralismu s obnovením vlivu komunistické strany. Dne 17. listopadu 1989 byla v Praze násilně potlačena demonstrace a komunistická strana ztratila vedoucí úlohu ve státě. Konaly se první svobodné volby po 40 letech vlády jedné strany. Následně došlo k rozdílným představám o dalším postupu při řešení státoprávního uspořádání a to vyústilo v rozpad Československa.

Dne 1. ledna 1993 vznikla samostatná Česká republika. Přípravy nové ústavy probíhaly od léta roku 1992 a hlavně se řešila otázka, zda by se měl parlament nového státu skládat ze dvou komor, a to poslanecké sněmovny a senátu. Dvoukomorový parlament existoval v habsburské monarchii, v období první republiky a v letech 1968 až 1992. Díky ustavení druhé komory byla větší možnost stability politických rozhodnutí a kontrola kvality legislativního procesu. Další část diplomové práce se věnovala samotné exkurzi do Parlamentu České republiky.

Exkurze se stávají pokrokovou a efektivní formou školního vyučování, nezbytnou ve smyslu skutečného spojení teorie s praxí. Exkurze by se mohly stát více využívanou formou vzdělávání a výchovy a přestaly být pouze iniciativou jednotlivých pedagogů. Exkurze nám zvláště pomohou při rozšiřování, prohloubení a utvrzování poznatků z různých vyučovacích předmětů. K ověření vlivu exkurzí na poznatky a zkušenosti, které byly při nich získány, slouží ankety před a po exkurzi. Z uvedeného je patrné, že exkurze a poznatky z nich získané mohou zkvalitnit vyučovací proces.

Autorka diplomové práce stanovila hypotézy, které byly prověřeny. Z vyhodnocení anket je patrné, že žáci na exkurzích získali nové poznatky a vědomosti a že má význam pořádat pro žáky na druhém stupni základní školy exkurze do Parlamentu České republiky. Na základě výsledků anket po absolvování exkurzí se povědomí žáků o poslanecké sněmovně a senátu rozšířilo. Žáci základních škol zmínili ve většině případů jména poslanců a senátorů známá

z médií. V poslední hypotéze se potvrdilo, že žáci v anketách uvedli několik politických stran, především dvě „hlavní“ politické strany.

Potenciál této práce autorka spatřuje v přínosu pro pedagogy, kteří uvažují o realizaci exkurze do obou sněmoven Parlamentu České republiky nebo o podobně zaměřené exkurzi. Touto cestou se mohou dovědět informace týkající se organizování exkurze a návštěvy Parlamentu České republiky nebo se diplomovou prací mohou nechat jen inspirovat.

Seznam použité literatury a zdrojů

Literatura

BROKLOVÁ, Eva. *Československá demokracie. Politický systém ČSR 1918 – 1938*. Praha: Sociologické nakladatelství, 1992. 172 s.

BUMERL, Jiří. *Exkurze v novém pojetí výchovně vzdělávací práce: Exkurze do oblasti Soběslavských blat*. České Budějovice: Krajský pedagogický ústav, 1987. 24 s.

ČAPEK, Václav. – MEJZLÍK, Zdeněk. *Zeměpisné vycházky a komplexní exkurze*. Brno, 1963. 90 s.

ČERMÁK, Vladimír. – FIALA, Petr. – HOUBAL, Dalibor. *Pozvání do politologie*. Praha: Vyšehrad, 1994. 62 s.

DAVID, Roman. *Politologie: základy společenských věd*. Olomouc: Olomouc, 2005. 458 s.

DOUBEK, Vratislav. – POLÁŠEK, Martin. *Parlament v čase změny*. Praha: Akropolis, 2011. 176 s.

GROSPÍČ, Jiří. *Politické a státní zřízení ČSSR*. Praha: Orbis, 1973. 184 s.

HEMMER, Ingrid. *Exkursion*. In: SELZER, Helmut. – SCHWEIZER, Gerd. *Methodenkompetenz lehren und lernen. Beiträge zur Methodendidaktik in Arbeitslehre, Wirtschaftslehre, Wirtschaftsgeographie. (Beiträge zur fachdidaktischen Forschung, Bd. 3)*. Dettelbach: Verlag J. H. Röll, 2001. 252 s.

HEYWOOD, Andrew. *Politologie*. Plzeň: Aleš Čeněk, 2008. 537 s.

- KLOKOČKA, Vladimír. *Ústavní systémy evropských států*. Praha: Linde, 1996. 415 s.
- KLOKOČKA, Vladimír. *Ústavní zřízení České republiky*. Praha: Vyšehrad, 1997. 48 s.
- KOLÁŘ, Petr. – VALENTA, Petr. *Poslanecká sněmovna Parlamentu České republiky*. Praha: Ivan Král, 2011. 71 s.
- KOLEKTIV AUTORŮ. *Valdštejnský palác v Praze*. Praha: Gema Art, 2002. 517 s.
- KRATOCHVÍL, Milan. – SOLFRONK, Jan. – URBÁNEK, Petr. *Základy didaktiky*. Liberec: Technická univerzita v Liberci, 2002. 85 s.
- MICKEL, Wolfgang. – ZITZLAFF, Dietrich. *Handbuch zur politischen Bildung*. Bonn: Leske Verlag und Budrich GmbH, 1988. 635 s.
- MOJŽÍŠEK, Lubomír. *Didaktika: Teorie vzdělání a vyučování*. Praha: SPN, 1988. 216 s.
- MOJŽÍŠEK, Lubomír. *Pionýrské exkurze a vycházky*. Praha: Mladá fronta, 1955. 87 s.
- MOJŽÍŠEK, Lubomír. *Teorie vyučovacích forem*. Praha: SPN, 1984. 200 s.
- OPATŘILOVÁ, Marie. *Vycházky a exkurze v občanské nauce*. In: Sborník prací Pedagogické fakulty Univerzity J. E. Turkyň v Brně. Řada společenských věd č. 8. 177-186 s.
- PARADIES, Liane. LINSER, Hans Jürgen. *Differenzieren im Unterricht*. Berlin: Cornelsen Scriptor, 2001. 248 s.

- PAVLÍČEK, Václav. *Ústava a politický systém České republiky*. In: KOLEKTIV AUTORŮ. *Demokracie a ústavnost*. Praha: Karolinum, 1999. 302 s.
- PETTY, Geoffrey. *Moderní vyučování*. Praha: Portál, 2002. 380 s.
- ŘÍCHOVÁ, Blanka. *Úvod do současné politologie: srovnávací analýza demokratických politických systémů*. Praha: Portál, 2007. 207 s.
- SCHNEIDER, Ilona Katharina. *Politische Bildung in der Grundschule. Sachinformationen, didaktische und methodische Überlegungen, Unterrichtsideen und Arbeitsmaterialien für die 1. bis 4. Klasse*. Hohengehren: Schneider Verlag GmbH, 2007. 127 s.
- SKALKOVÁ, Jarmila. *Obecná didaktika*. Praha: ISV, 1999. 292 s.
- SKALKOVÁ, Jarmila. *Od teorie k praxi vyučování*. Praha: SPN, 1978. 212 s.
- SKALKOVÁ, Jarmila. – SKALKA, Jarolím. *Kapitoly z pedagogiky politického vzdělávání*. Praha: Svoboda, 1979. 195 s.
- VESELÝ, Zdeněk. *Dějiny českého státu v dokumentech*. Praha: Epocha, 2003. 495 s.
- VODIČKA, Karel. – CABADA, Ladislav. *Politický systém České republiky: historie a současnost*. Praha: Portál, 2007. 374 s.
- VOLKMANN, H. J. *Exkursionen effizienter gestalten. Untersuchungen zur Exkursionsdidaktik im Rahmen einer Angewandten Didaktik der Geographie (Heft 6)*. In: HAUSMANN, W. – SCHÖNBACH, R. – VOLKMANN, H. J. *Augsburger Beiträge zur Didaktik der Geographie*. Augsburg 1986. 58 s.
- ZIEGLER, Václav. *Exkurze jako inovativní metoda výuky biologie a geologie*. Praha: Univerzita Karlova, 2004. 228 s.

Ústavní zákony

Zákon č. 37/1918 Sb., ze dne 13. listopadu 1918 o prozatímní ústavě [online].

Dostupné z: http://www.psp.cz/docs/texts/constitution_1918.html [platné k dubnu 2013]

Zákon č. 121/1920 Sb., ze dne 29. února 1920, kterým se uvozuje Ústavní listina Československé republiky [online]. Dostupné z:

http://www.psp.cz/docs/texts/constitution_1920.html [platné k dubnu 2013]

Zákon č. 150/1948 Sb., ze dne 9. května 1948, Ústava Československé republiky [online]. Dostupné z: http://www.psp.cz/docs/texts/constitution_1948.html

[platné k dubnu 2013]

Zákon č. 100/1960 Sb., ze dne 11. července 1960, Ústava Československé socialistické republiky [online]. Dostupné z:

http://www.psp.cz/docs/texts/constitution_1960.html [platné k dubnu 2013]

Zákon č. 143/1968 Sb., ze dne 27. října 1968, o Československé federaci [online].

Dostupné z: http://www.psp.cz/docs/texts/constitution_1968.html [platné k dubnu 2013]

Zákon č. 1/1993 Sb., ze dne 1. ledna 1993, Ústava České republiky [online]. Do-

stupné z: <http://www.psp.cz/docs/laws/constitution.html> [platné k prosinci 2012]

Internetový zdroj

Senát České republiky pro mládež [online]. Dostupné z:

<http://mladez.senat.cz/hry/kviz/> [platné k 20. 5. 2011]

Seznam grafů

- Graf č. 1: Otázka č. 1 ankety před exkurzí
Graf č. 2: Otázka č. 2 ankety před exkurzí
Graf č. 3: Otázka č. 3 ankety před exkurzí
Graf č. 4: Otázka č. 4 ankety před exkurzí
Graf č. 5: Otázka č. 5 ankety před exkurzí
Graf č. 6: Otázka č. 6 ankety před exkurzí
Graf č. 7: Otázka č. 1 ankety před exkurzí
Graf č. 8: Otázka č. 2 ankety před exkurzí
Graf č. 9: Otázka č. 3 ankety před exkurzí
Graf č. 10: Otázka č. 4 ankety před exkurzí
Graf č. 11: Otázka č. 5 ankety před exkurzí
Graf č. 12: Otázka č. 1 ankety po exkurzi
Graf č. 13: Otázka č. 2 ankety po exkurzi
Graf č. 14: Otázka č. 3 ankety po exkurzi
Graf č. 15: Otázka č. 4 ankety po exkurzi
Graf č. 16: Otázka č. 5 ankety po exkurzi
Graf č. 17: Otázka č. 6 ankety po exkurzi
Graf č. 18: Otázka č. 7 ankety po exkurzi
Graf č. 19: Otázka č. 8 ankety po exkurzi
Graf č. 20: Otázka č. 9 ankety po exkurzi
Graf č. 21: Otázka č. 10 ankety po exkurzi
Graf č. 22: Otázka č. 11 ankety po exkurzi
Graf č. 23: Otázka č. 12 ankety po exkurzi

Seznam použitých zkratk

atd.	a tak dále
č.	číslo
čl.	článek
ČR	Česká republika
ČSR	Československá republika
ČSSD	Česká strana sociálně demokratická
KDU-ČSL	Křesťanská a demokratická unie – Československá strana lidová
KSČ	Komunistická strana Československa
KSČM	Komunistická strana Čech a Moravy
mj.	mimo jiné
např.	na příklad
ODS	Občanská demokratická strana
Sb.	sbírka zákonů
tj.	to jest
TOP 09	Tradice, Odpovědnost, Prosperita (rok vzniku strany)
tzv.	takzvaný
VV	Věci veřejné

Seznam příloh

Příloha č. 1: Anketa před exkurzí u ZŠ J. Š. Baara

Příloha č. 2: Anketa před exkurzí u ZŠ Dukelská

Příloha č. 3: Anketa po exkurzi u obou ZŠ

Příloha č. 4: Informační list pro ZŠ J. Š. Baara

Příloha č. 5: Informační list pro ZŠ Dukelskou

Příloha č. 6: Informační plakáty

Příloha č. 7: Tabulka vyhodnocení anket

Příloha č. 8: Tabulka vyhodnocení anket

Příloha č. 9: Pracovní list o Parlamentu České republiky

Přílohy

Příloha č. 1: Anketa před exkurzí u ZŠ J. Š. Baara

ANKETA PŘED EXKURZÍ DO PARLAMENTU ČESKÉ REPUBLIKY

Třída:

1. Co si vybavíte, když se řekne Parlament České republiky?
2. Kde se nachází Parlament České republiky?
3. Co je hlavním úkolem Parlamentu České republiky?
4. Které politické strany mají své zástupce v Parlamentu České republiky?
5. Napište, které zástupce v Parlamentu České republiky znáte (konkrétní jména)?
6. Co očekáváte od exkurze do Parlamentu České republiky?

Příloha č. 2: Anketa před exkurzí u ZŠ Dukelská

ANKETA PŘED EXKURZÍ DO PARLAMENTU ČESKÉ REPUBLIKY

Třída:

1. Co si vybavíte, když se řekne Parlament České republiky?
2. Co je hlavním úkolem Parlamentu České republiky?
3. Které politické strany mají své zástupce v Parlamentu České republiky?
4. Napište, které zástupce v Parlamentu České republiky znáte (konkrétní jména)?
5. Co očekáváte od exkurze do Parlamentu České republiky?

Příloha č. 3: Anketa po exkurzi u obou ZŠ

Některé otázky převzaty z: <http://mladez.senat.cz/hry/kviz/> [platné k 20. 5. 2011]

ANKETA PO EXKURZI DO PARLAMENTU ČESKÉ REPUBLIKY

Třída:

1. Co si vybavíte, když se řekne Parlament České republiky?

2. Co tvoří Parlament České republiky?
 - A. poslanecká sněmovna, vláda
 - B. poslanecká sněmovna, vláda, prezident
 - C. poslanecká sněmovna, senát

3. Po dovršení jakého věku může občan ČR volit do senátu?
 - A. 18 let
 - B. 21 let
 - C. 40 let

4. Jak dlouho již Senát ČR pracuje?
 - A. od středověku
 - B. více než 10 let
 - C. více než 100 let

5. Od kolika let se můžeš stát senátorem?
 - A. od 18 let
 - B. od 21 let
 - C. od 40 let

6. Je možné se opakovaně stát senátorem?
- A. ne, je volen vždy na jedno období
 - B. ano, pokud je zvolen, může pokračovat v práci i po více období
 - C. ano, ale může být volen na maximálně dvě období
7. Návrhy zákonů může podávat?
- A. každý občan ČR
 - B. obecní úřady a jiné organizace a instituce
 - C. poslanec, skupina poslanců, senát, vláda, zastupitelstvo kraje
8. Kterou z těchto institucí lze rozpustit?
- A. pouze poslaneckou sněmovnu
 - B. pouze senát
 - C. poslaneckou sněmovnu i senát současně
9. Za jakých okolností může být senátor zvolen již v prvním kole voleb?
- A. pokud má minimálně o 10 % hlasů více než kandidát s druhým největším počtem hlasů
 - B. pokud již funkci senátora vykonával či vykonává a zároveň získá nejvíce hlasů
 - C. pokud získá nadpoloviční většinu platných hlasů
10. Na kolik volebních obvodů je ČR rozdělena pro volby do senátu?
- A. 14
 - B. 81
 - C. 200
11. Napište, které politické strany a jejich zástupce znáte v poslanecké sněmovně a které v senátu?
12. Myslíte si, že exkurze pro Vás měla nějaký význam? Jaký?

Příloha č. 4: Informační list pro ZŠ J. Š. Baara

EXKURZE DO SENÁTU ČR

KDY: 27.5.2011

KAM: Praha (doprava autobusem)

PROGRAM:

- návštěva sídla SENÁTU ČR
- prohlídka historické Prahy zaměřená na ústavní instituce
- zhlédnutí geografického filmu ve 3D (IMAX)

S SEBOU: jídlo a pití na celý den

ODJEZD: z Mariánského náměstí v ČB (zastávka MHD) v 6.45 hodin

NÁVRAT: na Mariánské náměstí v ČB mezi 16.00 – 16.30 hodin

CENA: 400 Kč (doprava a vstupné)

Souhlasím, aby se syn / dcera
(jméno) zúčastnil(a) exkurze do Prahy dne 27.5.2011. Po příjezdu zpět
do Českých Budějovic si syna / dceru vyzvednu u školy / může odejít sám / sama.

podpis zákonného zástupce

Příloha č. 5: Informační list pro ZŠ Dukelskou

EXKURZE DO PARLAMENTU ČR

KDY: 21.10.2011

KAM: Praha (doprava autobusem)

PROGRAM:

- návštěva sídla SENÁTU A POSLANECKÉ SNĚMOVNY
- prohlídka historické Prahy zaměřená na ústavní instituce
- výstup na Petřínskou rozhlednu, zrcadlové bludiště

S SEBOU: jídlo a pití na celý den

ODJEZD: od školy (ulice Dukelská) v 6.45 hodin

NÁVRAT: ke škole mezi 16.30 – 17.00 hodinou

CENA: 400 Kč (doprava a vstupné)

Souhlasím, aby se syn / dcera
(jméno) zúčastnil(a) exkurze do Prahy dne 21.10.2011. Po příjezdu zpět
do Českých Budějovic si syna / dceru vyzvednu u školy / může odejít sám / sama.

podpis zákonného zástupce

Příloha č. 6: Informační plakáty

EXKURZE DO SENÁTU ČR
KDY: 27. 5. 2011 **KAM: Praha (doprava autobusem)**
ODJEZD: z Mariánského náměstí v ČB (zastávka MHD) v 6:45
NÁVRAT: na Mariánské náměstí v ČB mezi 16:00 a 16:30
CENA: 400 Kč (doprava + vstupné)

Program:
Návštěva sídla SENÁTU ČR
Prohlídka historické Prahy zaměřená na ústavní instituce
Zhlédnutí geografického filmu ve 3D (IMAX)

The poster features a photograph of the Senate Building in Prague, a large white building with a red-tiled roof and arched windows, set against a blue sky with light clouds. The building is surrounded by greenery and a paved walkway.

EXKURZE DO PARLAMENTU ČR
KDY: 21. 10. 2011 **KAM: Praha (doprava autobusem)**
ODJEZD: od školy (ulice Dukelská) v 6.45
NÁVRAT: ke škole mezi 16.30 – 17.00
CENA: 400 Kč (doprava a vstupné)

Program:
Návštěva sídla SENÁTU A POSLANECKÉ SNĚMOVNY
Prohlídka historické Prahy zaměřená na ústavní instituce
Výstup na Petřínskou rozhlednu, zrcadlové bludiště

This poster is identical in layout and background image to the one above, featuring the same photograph of the Senate Building in Prague. The text is adjusted to reflect the details of the 'Exkurze do Parlamentu ČR' event.

Zdroj: vlastní zpracování

Příloha č. 7: Tabulka vyhodnocení anket

Anketa před exkurzí do Parlamentu ČR		ZŠ J. Š. Baara		ZŠ Dukelská	
		počet žáků	v %	počet žáků	v %
Co si vybavíte, když se řekne Parlament ČR?	znají	17	45	19	66
	neznají	21	55	10	34
Kde se nachází Parlament ČR?	znají	38	100	otázka v anketě nezařazena	
	neznají	0	0		
Co je hlavním úkolem Parlamentu ČR?	znají	9	24	21	72
	neznají	29	76	8	28
Které politické strany mají své zástupce v Parlamentu ČR?	neznají	6	16	4	14
	znají alespoň jednu politickou stranu	0	0	1	3
	znají dvě a více politických stran	32	84	24	83
Napište, které zástupce v Parlamentu ČR znáte (konkrétní jména).	neznají	5	13	3	10
	znají alespoň jednoho zástupce	6	16	7	24
	znají dva a více zástupců	27	71	19	66
Co očekáváte od exkurze do Parlamentu ČR?	očekává přínos	19	50	27	93
	nic neočekává	19	50	2	7

Zdroj: vlastní výzkum a zpracování

Příloha č. 8: Tabulka vyhodnocení anket

Anketa po exkurzi do Parlamentu ČR		ZŠ J. Š. Baara		ZŠ Dukelská	
		počet žáků	v %	počet žáků	v %
Otázka č. 1 Co si vybavíte, když se řekne Parlament ČR?	znají	29	66	20	74
	neznají	15	34	7	26
Otázka č. 2 Co tvoří Parlament ČR?	A	4	9	1	3
	B	1	2	1	3
	C *	39	89	25	94
Otázka č. 3 Po dovršení jakého věku může občan ČR volit do senátu?	A *	30	68	21	78
	B	12	27	3	11
	C	2	5	3	11
Otázka č. 4 Jak dlouho již Senát ČR pracuje?	A	1	2	3	11
	B *	18	41	12	44,5
	C	25	57	12	44,5
Otázka č. 5 Od kolika let se můžeš stát senátorem?	A	0	0	2	7
	B	4	9	8	30
	C *	40	91	17	63
Otázka č. 6 Je možné se opakovaně stát senátorem?	A	9	20,5	4	15
	B *	15	34	17	63
	C	20	45,5	6	22

Anketa po exkurzi do Parlamentu ČR		ZŠ J. Š. Baara		ZŠ Dukelská	
		počet žáků	v %	počet žáků	v %
Otázka č. 7 Návrhy zákonů může podávat?	A	7	16	2	7
	B	5	11	1	3
	C *	32	73	24	90
Otázka č. 8 Kterou z těchto institucí lze rozpustit?	A *	28	63	13	48
	B	13	30	8	30
	C	3	7	6	22
Otázka č. 9 Za jakých okolností může být senátor zvolen již v prvním kole voleb?	A	7	16	3	11
	B	13	30	3	11
	C *	24	54	21	78
Otázka č. 10 Na kolik volebních obvodů je ČR rozdělena pro volby do senátu?	A	16	36	14	52
	B *	25	57	13	48
	C	3	7	0	0
Otázka č. 11 Napište, které politické strany a jejich zástupce znáte v poslanecké sněmovně a které v senátu?	neznají	15	34	6	22
	částečně znají	22	50	15	56
	znají v plném rozsahu	7	16	6	22
Otázka č. 12 Myslíte si, že exkurze pro Vás měla nějaký význam? Jaký?	exkurze měla smysl	38	86	26	96
	exkurze neměla smysl	6	14	1	4

* správná odpověď

Zdroj: vlastní výzkum a zpracování

Příloha č. 9: Pracovní list o Parlamentu České republiky

1. Odpověz:

Kolik komor tvoří Parlament České republiky?

2. Dopln:

Parlament České republiky se člení na:

poslaneckou sněmovnu neboli

a senát neboli

Členové parlamentu se nazývají

3. Vyber správnou odpověď:

Poslanecká sněmovna vzniká podle zásad:

poměrného zastoupení nebo *většinového zastoupení*.

Senát vzniká podle zásad:

poměrného zastoupení nebo *většinového zastoupení*.

4. Dopln tabulku:

	poslanecká sněmovna	senát
Kolik členů má:		
Od kolika let má občan aktivní volební právo:		
Od kolika let má občan pasivní volební právo:		
Jak dlouhé je volební období:		

5. Napiš:

Co znamená právo zákonodárné iniciativy?

.....

Kdo tímto právem může disponovat?

.....